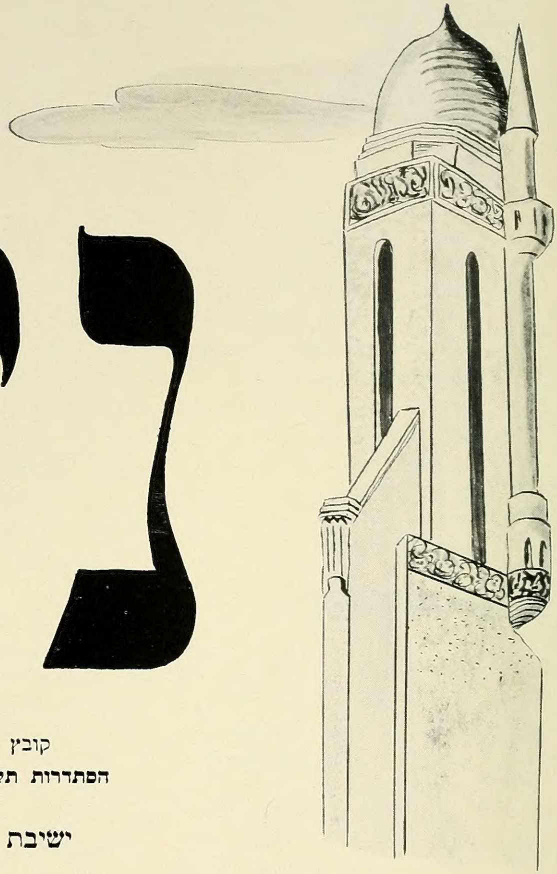

ניר
תשט״ו

ניר

קובץ שנתי היוצא על-ידי
הסתדרות תלמידי בית המדרש למורים
שעל יד
ישיבת רבנו יצחק אלחנן
ניו יורק

תש"ט"ו

תוכן הענינים:

ספרות:

דבר

מד"ר חיים ב. גרינשטיין

YESHIVA UNIVERSITY
AMSTERDAM AVENUE AND 186 STREET
NEW YORK 33, N. Y.

TEACHERS INSTITUTE
OFFICE OF THE REGISTRAR

בית מדרש למורים
לשכת הדפתרן

ב"ה 25 אקטובר תשט"ז

תלמידים יקרים:

מאד אני שמח שאתם מקדישים השנה את ה"ניר" לכבודו של דר. חורגין, דיקננו האהוב והחביב שעזב את אמריקה להשתקע בארץ ישראל, ולבנות את אוניברסיטת בר-אילן.

דר. חורגין נהל את המוסד שלנו במשך הרבה שנים והעמיד תלמידים רבים שהם היום רבנים, מורים וראשי קהלה באמריקה.

אישיות רבת-השפעה ורבת זכויות הוא דר. חורגין. הוא משך אליו צעירים והפעיל אותם לשמור מצוות, ללמוד תורה ולהרביץ תורה לאחרים.

המוסד שלנו לעולם לא ישכח את דר. חורגין, והקדשת ה"ניר" של תשט"ז לכבודו יחזק ויהדק את הקשר שבינו ובין בית המדרש למורים.

שלכם,

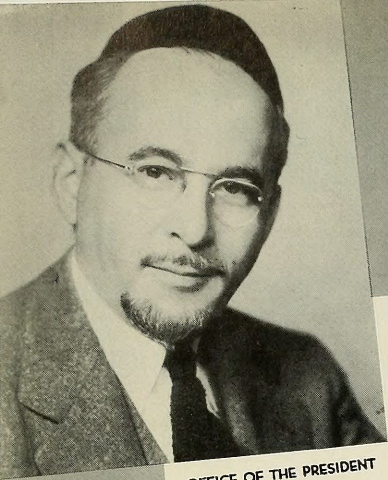
חיים ב. גרינשטיין

דר. חיים ב. גרינשטיין
דפתרן

חבג:מב

ההנהלה

מו״ר שמואל בלקין

YESHIVA UNIVERSITY
AMSTERDAM AVENUE AND 186 STREET
NEW YORK 33, N. Y.

OFFICE OF THE PRESIDENT

לכל המסיימים - שלום רב!

הנני שולח אליכם בזה, מסימים יקרים את ברכותי הנאמנות, לרגל המאורע
הגדול שנפל בחייכם — סיום בית המדרש למורים על יד ישיבתנו.

אני תקוה, שהחיל אשר רכשתם במשך שנות למודיכם במוסדנו יאפשר לכם
למלא את תפקידכם באמונה. מלחמה כבדה לנו מבית ומחוץ עם כוחות החותרים
תחת יסודות של חיים יהודים שלמים ונאמנים לתורת ישראל ומסורתו. ביחוד
עליכם לכוון את חיציכם, חיצי תורה ואמונה, כלפי האדישות לערכינו וקנינינו,
אדישות שהיא מסוכנת לפעמים יותר מהתנגדות גלויה. לפיכך גדולה ביותר האחריות
הרובצת עליכם, כי אתם בוני יסודות הרוח של בית ישראל באמריקה, מעצבים את
דמותו ומתווים את דרכי התפתחותו. המשימה הגדולה הזאת מחייבתכם להמשיך
להשתלם בלמודי היהדות, כי כל מה שתרחיבו את דעתכם בתורתנו, במידה זו תגדל
השפעתכם על חיי ישראל כאן.

אעקוב בהתענינות אחרי התקדמותם של אלה העומדים להמשיך את למודיהם
כאן. אני בטוח שכל אחד מכם ישאר בן־ישיבה ברוח ובמעשה בנצלו את החינוך
שקבל כאמצעי לעבודת הקדש ולשרות העם.

שמואל בלקין
ד״ר שמואל בלקין
נשיא

מכתב

השנה אנו מקדישים את השנתון הזה לאדם המעלה, תלמיד־חכם מובהק ואיש המידות המצוינות שהקדיש את חייו לקיום התורה ולקיום עם־התורה — לדיקן שלנו, הד״ר פנחס חורגין.

הקדשת השנתון הזה באה לבטא, במידה מועטת, את הערצתנו ורגשי תודתנו לד״ר חורגין, שכיהן כדיקן בית מדרשנו במשך שלושים שנה ומעלה. מיום הכנסו למוסד לא רפו ידיו מלמלא באמונה את תפקידו הנכבד והנעלה. הוא הוא שגדל את בית מדרשנו מראשית ימיו עד שנעשה כיום לתל־תלפיות לחנוך העברי־הדתי באמריקה. זכותו של ד״ר חורגין היא, שהניח כי הדת היא היסוד ואבן־פנה לכל יצירתנו הלאומית, ועצם קיומנו תלוי בה. נאמן להכרה זו הקדיש את חייו להקמת דור של מורים ובעלי־בתים חדורי המסורת היהודית, מושרשים בה, וממשיכים בשלשלת הדתית־הלאומית המפוארת שלנו.

אנו שזכינו להמצא במחיצתו ולשמוע לקח מפיו, יודעים את פירושו של חנוך עברי שלם ומקומה של הדת בחיים היהודיים. ברוח זה השפיע עלינו ועל מאות חניכים לפנינו. בקסם אישיותו חיבב עלינו האידיאלים היהודיים והבהיר את תעודתנו בחיים.

במשך השנים שכיהן כראש המוסד העמיד ד״ר חורגין תלמידים הרבה, ורובם ככולם, מושפעים מאישיותו הדגולה. ראינו אותו כתלמידו של אהרן הכהן — „אוהב שלום, רודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה״. אתנו, תלמידיו, התהלך כאח ורע ועל כן רבה אהבתנו שנרחש לו. הוא יכול להתפאר במחנה גדול של מחנכים עבריים דתיים שהקים כאן באמריקה, ההולכים לאור תורתו ודעותיו. כמחנך ומנהיג הציונות הדתית, הייתה תרומתו של ד״ר חורגין רבה ביותר בהשרשת ערכי רוחנו בקרב יהודי אמריקה. אולם גולת־הכותרת של עבודת חייו היתה העלאת בית מדרשנו, המשמש מבצר לרוח הדתי העברי והלאומי, למעמדו החשוב כיום.

עליתו של ד״ר חורגין לארץ־ישראל עשתה רושם. עליה זו זכות גדולה היא לו. אנו מאחלים לד״ר חורגין כל טוב בכהונתו החדשה כראש אוניברסיטת בר־אילן, ומברכים אותו שכשם שהקים כאן דור של מורים עבריים הנאמנים לרוח ישראל, תורתו ותרבותו, כך יזכה להקים בארץ דור של בוני הארץ ברוח ישראל סבא.

עלה והצלח מורנו וידידנו היקר במשימתך החדשה, הגדולה והחשובה. עבודה משותפת לנו והצלחתך — הצלחתנו.

מתלמידים

הוקרה

והקדשה

מר משה פטשינא, נשיא הסתדרות התלמידים, מעניק
שעון זהב לד"ר פנחס חורגין כמתנת פרידה בשם חבר
המורים והתלמידים.

למורה

מכתב

לד״ר פנחס חורגין

דיקן בית המדרש למורים בניו יורק.

מורנו וידידנו הנעלה איש האשכולות ורב המעשה אשר בכשרונו העילאי ניהל והרביץ עשרות בשנים תורה ומדע בין כתלי בית המדרש, למען עיצוב דמותו של החינוך העברי הדתי באמריקה.

ברכתנו — ברכת־פרידה לו שלוחה.

עסקנותו החרוצה ועמקנותו הרבה בצרכי עמנו, וביחוד בבעיות הדור העברי הצעיר, הקנו לו שם בגבורי האומה ודבריה הרוחניים.

הוא השפיע מהודו והאציל מרוחו הנדיבה על כל מפעל חינוכי תורני להרבצת תורת וחכמת ישראל ולהאדירן.

פעולתו הפוריה ואהבתו הנאמנה לחבר המורים ותלמידי בית המדרש למורים שמשו סמל חי למסירותו והצלחתו במפעלו הכביר להרמת קרן התורה והלאומיות במוסדנו שבישיבת רבנו יצחק אלחנן.

זכה דר. חורגין היקר ונמנה בין „בני העליה״ המועטים שבדורנו, ובעליתו ארצה ממשיך לתרום להבא לרעיון החינוך התורני והמדע במדינת ישראל, בנצר מטעו החדש בהגשמת חזונו מכבר בהקמת מכללת „בר־אילן״ על אדמת המולדת.

מיטב איחולינו וברכותינו הלבביות לאיש הרם בענקים וללוחם הנמרץ למען ישראל ומדינתו. יאריך ה׳ ימיו בישראל ויזכה לחנך דורות חדשים חדורים אותם האידיאלים הנעלים לישראל, לתורתנו ולארצו, כשאיפותיו ומאווייו הנאמנים של חברנו האהוב דר. פ. חורגין.

והדרך צלח ורכב!

חבר המורים של
בית המדרש למורים

מהמורים

הוקרה

והקדשה

למנהל

הדיקן, ד״ר פ. חורגין, נושא דבריו באסיפת הפרידה.

האחים: ד״ר פנחס וגרשון חורגין

„שבת אחים גם יחד״

המנהל ד״ר פנחס חורגין בישיבת הפרידה עם הדפתרן ד״ר חיים ב. גרינשטין

[illegible]

„זה השער לדיקן מורים [illegible]

אסיפת חבר המורים

מימין לשמאל: מר ה. ליף, הרב ש. ווינד, הרב א. זיו, הרב א. וייס, הרב ש. הוניג, ד״ר ח. גרינשטיין (המתרן), הרב פרופ׳ ש. ק. מירסקי, ד״ר פ. חורגין (מנהל), ד״ר א. איגוס, הרב מ. קרפ, הרב מ. ברייאר, הרב ד. מירסקי, מר מ. בן מאיר, הרב מ. רוטנברג.

בוגרים

ד"ר משה אהרן ריגר

האיש ופעלו

ד"ר משה אהרון ריגר נולד ביום כ"ה חשון תרס"ו בעיר בריסק דליטא אשר בפולין. לאביו הגאון הרב שמחה זליג זצ"ל, ששימש כראב"ד שם, ועמד בראש הקהילה היהודית במשך חמשים שנה רצופות עד שנהרג על ידי הנאצים ימ"ש בימי מלחמת העולם השניה.

את חנוכו, קבל ד"ר מ. א. ריגר בישיבות האירופיות המפורסמות: וולוז'ין, סלוצק וסלבודקה. בשנת 1929 הוא הגיע לארה"ב מא"י, ונתקבל לישיבה. מרגע בואו אל הישיבה היה לחבר ורע לד"ר פנחס חורגין מיסד בית המדרש למורים והוא אשר השפיע עליו לעסוק בהוראה. כעבור שנה התחיל ד"ר ריגר ללמד בבתי ספר שונים ומאז הוא ממשיך לעסוק במקצוע ההוראה העברית עד היום הזה והוא אסיר תודה על כך לד"ר פנחס חורגין.

אמנם, שמעתי על ד"ר מ. א. ריגר בתוך בית הספר, אך — על טיבו המלא של האיש ואופיו כיהודי יקר ונאמן וכמורה ומחנך מחונן — עמדתי, בשוחחי עמו שיחת רעים ידידותית וגלויית לב. ראיתי לפני מורה אשר החינוך העברי על מקצועותיו השונים, תופס אצלו את כל מהלך מחשבותיו ושדה פעולתו ורואה בו את מטרת חייו. מורה, אשר עושה את עבודתו הפוריה והנאמנה בשקידה ובחריצות של נמלים כשהוא יושב בפינתו בשקט מבלי להתבלט על פני השטח כשספוקו הרוחני הגבוה ביותר בעבודתו הוא — לראות את תלמידיו עושים חיל בלימודיהם.

ד"ר מ. א. ריגר הוא איש שיחה נעים ביותר והוא כובש את לבך מיד בהליכותיו האצילות. את אמרותיו הוא מתבל בביטויים קלסיים מהתנ"ך והתלמוד. והנך מיד תחת ההרגשה, שהאיש הדובר אליך ספוג רובו ככולו באוצרותינו הספרותיים ושולט במכמני השפה העברית.

שיחתנו עוברת לפסים רציניים, ואני מציג בפניו מספר שאלות.

שאלה: כיצד הנך רואה ומעריך את בית־המדרש במצבו כיום בהשואה לשנים עברו?

תשובה: באם נהיה גלויי לב, עלינו לציין כי רמת הלמודים של המוסד ירדה במקצת בעשרת השנים האחרונות. זאת יש לזקוף על חשבון הירידה המתמדת ברמת הלמודים העבריים ברוב הישיבות הקטנות הקיימות במדינה. כמו כן הלחץ החזק מצד התלמידים להתקבל למוסד, אשר פועל לפי עקרון שהונח ע"י ד"ר פנחס חורגין, שאין משיבים פני תלמיד ריקם ותהיה רמת ידיעתו אשר תהיה, אך כמובן שעליו למלא דרישות מינימליות מסוימות. למרות סיבות אלו יש לציין שרוב התלמידים רציניים — בפרט בכתות הבינוניות והנמוכות. רבים בעלי כשרון אשר הגיעו להישגים מזהירים במקצועות שונים.

שאלה: מה הן המטרות והשיפורים אליהן צריך מוסדנו לשאוף?

תשובה: ראשית יש לציין שבמקצוע החשוב ביותר — תלמוד — כבר נראים סימני השתפרות. מספר השעות למקצוע זה הוגדל. נפתחה כתת־מעבר מיוחדת ליד כתת ו'. כמו כן הוגברה תשומת הלב הכללית והפיקוח על מקצוע זה.

ביחס ליתר המקצועות עלינו לשאוף ולהגיע למצב שבו כל המורים והתלמידים כאחד יגיעו לידי גישה רצינית ישירה לנושאי הלמודים, ולא להחשיב אותם רק כאמצעי עזר להגשמת תכניות אחרות...

להלן דברי הסכום שלו: יש לציין כי למרות הקשיים השונים הנערמים עלינו מבחוץ (רמתם הנמוכה של התלמידים המתקבלים למוסד) ומבפנים — (התקפות מתמידות על בית המדרש מצד אישים מסויימים מה„ישיבה של מטה"...) מספר תלמידי המוסד אינו יורד, אלא להיפך — הולך ועולה. ונראים ההישגים אשר הושגו הודות לעבודתם החרוצה והשקדנית של מורים מסורים.

בהמשך שיחתנו מספר לי ד"ר מ. א. ריגר על ראשית צעדיו ונסיונותיו השונים בהוראה, אשר כאמור לעיל התחיל בה שנה אחת לאחר הגיעו לארצות הברית בשנת 1930. כעבור 5 שנים הוא סיים את הישיבה והוסמך לרבנות. באותה שנה הוא הוסמך גם להוראה ע"י בית המדרש למורים.

בשנת 1938 הוא מתחיל את למודיו במכללה ובאותה שנה הוא התקבל כמורה בבית הספר התיכון של הישיבה, ע"י הנשיא הראשון הרב ב. רעוול ז"ל. בשנת 1942 הוא מסיים את המכללה ובו בזמן מתחיל ללמד בבית המדרש למורים את המקצועות: תנ"ך, מפרשים, ספרות עברית ודקדוק. הוא מתגלה מיד כמחונן בידיעה עמוקה במקצועות אלה. וכמורה מזהיר ובעל גישה רצינית למקצוע. והרוכש לו אהדה והוקרה ממורי ותלמידי בית־המדרש כאחד.

המוסד הכיר בכשרונותיו ובמרצו הרענן. ובשנת 1946 — השנה בו הוענק לו התואר האקדמאי D. H. L. — הוא נשלח למונטריאל, קנדה, בכדי לעמוד שם בראש בית המדרש למורים אשר העסיק כשבעה עשר מורים. עשרים ושבעה תלמידים סיימו אז את המוסד, ורובם המכריע עוסקים כיום בהוראה בתלמודי תורה ובישיבות קטנות. בשנת 1951 הוא חוזר לניו־יורק ולמשרתו הקודמת בבית המדרש למורים. (המוסד נסגר השנה בגלל מחסור בתלמידים).

בימים אלה חוגג מורנו היקר ד"ר מ. א. ריגר חג כפול ומשולש: חג יובל החמישים לחייו, חג מלאות חצי היובל לעבודתו בשדה החינוך, ואחרון חביב: חג מלאות עשרים שנה לנשואיו עם רעיתו — חנה.

הרשה נא לנו מורנו האהוב לצרף את מיטב איחולינו לתוך שפע הברכות והאיחולים של בני משפחתך, ידידיך, קהל המורים העבריים ושוחרי הלשון העברית וספרותה. מי יתן ותמשיך למצוא אותו סיפוק רוחני בלתי מוגבל בעבודתך למען החינוך העברי השלם!!

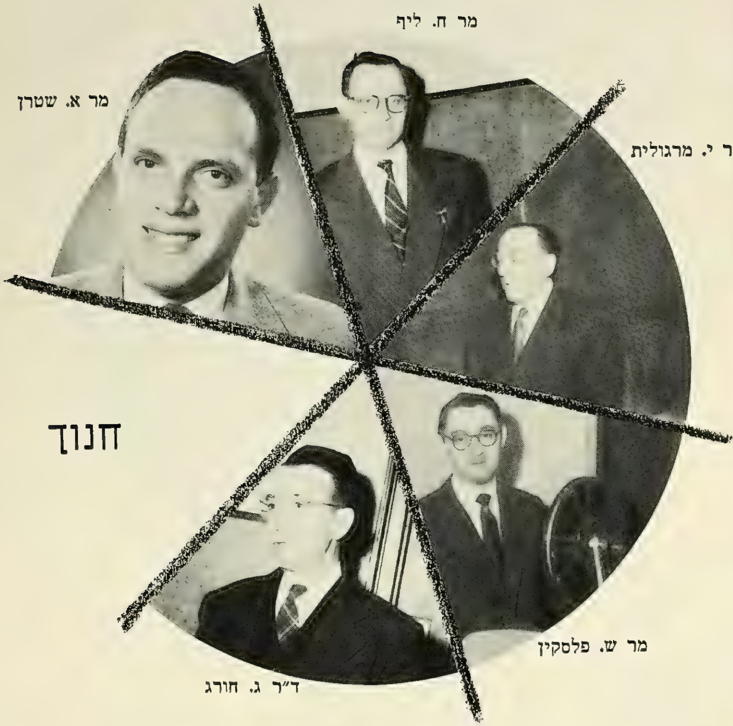
כה לחי!! עלה והצלח!!

מערכת הניר

על מסירות ושקדנות מתמדת
אישיות צנועה כובשת לב מהליכותיה האצילות

לד״ר מאיר אהרן ריגר

חנוך

מר ח. ליף
עברית

מר י. מרגלית
פדגוגיה

מר ש. פלסקין
חנוך ראי־קולי

ד״ר ג. חורגין
ספרות

מר א. שטרן
ארגון חוגים חנוכיים

תלמוד

הרב מ. בית־דין
דינים

הרב ח. גולבסקי
תלמוד

הרב י. גרוסמן
תלמוד

הרב ד״ר א. גרינבוים
תלמוד

הרב ד״ר ש. ווינד
תלמוד

הרב ד״ר א. וייס
תלמוד

תלמוד

הרב ד"ר א. זיו
תלמוד

ד"ר ש. זר
תלמוד

הרב י. כהן
תלמוד

הרב פרופ. ש. מירסקי
תלמוד

הרב מ. קרפ
תלמוד

הרב ד"ר מ. שכטר
תלמוד

הרב ד"ר א. זיו

ד"ר ש. זר

הרב ד"ר מ. שכטר

הרב י. כהן

הרב פרופ. ש. מירסקי

הרב מ. קרפ

תנ״ך

הרב ד״ר מ. ברייאר
תנ״ך

מר מ. גוטשטיין
תנ״ך

הרב ד. מירסקי
תנ״ך

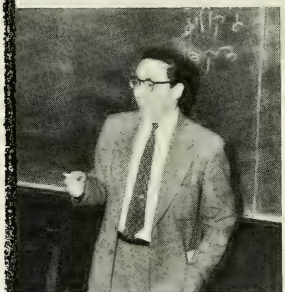
ד״ר י. פינקל
תנ״ך

הרב מ. רוטנברג
תנ״ך

הרב ד״ר מ. ריגר
תנ״ך

הרב ש. שור
תנ״ך

הרב ד״ר מ. ברייאר

ד״ר י. פינקל

הרב ד. מירסקי

מר מ. גוטשטיין

הרב ש. שור

הרב ד״ר מ. ריגר

הרב מ. רוטנברג

ד״ר א. איגוס

מר מ. ארפה

מר מ. בן־מאיר

הרב ד״ר ש. הוניג

ד״ר ג. חורגין

הרב צ. לוין

מר ח. ליף

מר מ. קלרק

ספרות והיסטוריה

ד״ר א. איגוס
היסטוריה

מר מ. ארפה
חבור

מר מ. בן־מאיר
עברית

הרב ד״ר ש. הוניג
היסטוריה

ד״ר ג. חורגין
ספרות

הרב צ. לוין
ספרות

מר ח. ליף
עברית

מר מ. קלרק
עברית

בוסייבוים

מאיר אינגבר ניו־יורק, נ. י.

„מאיר עיני חכמים"

נפתלי אלפרט דורצ'סטר, מאס.

„רָאֹה פניך לא פללתי"

אהרן בארא פילדלפיה, פנסילוניה

„ויקח אהרן את... לו לאשה"

יעקב ברוורמן ברונקס, נ. י.

„ויעקב איש תם ישב אהלים"

מיירים בשקוויץ ברוקלין, נ. י.

„ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים"

צבי גרוס ׳ונג־ביץ׳, נ. י.

„כי אני ה׳ רפאך"

מרדכי דולינסקי ניו־יורק, נ. י.

„וישב... ויבא עד הירדן"

אפרים הורוביץ פאר־ראקאוויי, נ. י.

„כי הפרני אלקים בארץ עניי"

יעקב הלך ברוקלין, נ. י.

„מי ומי ההולכים "

משה וולפסקי ברונקס, נ. י.
„מה יתאונן אדם חי"

אליצור חזני כפר אברהם, ישראל
„ושבו בנים לגבולם"

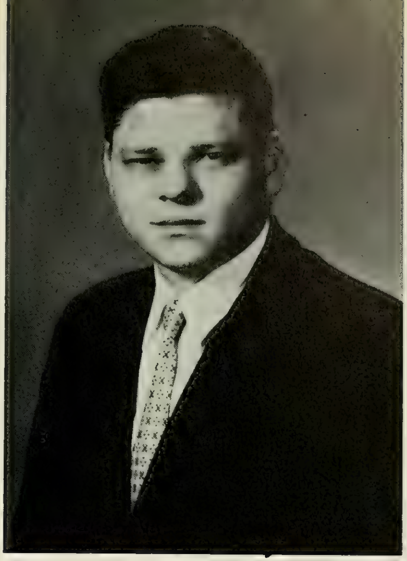

יהודה חמודות ניו־יורק, נ. י.
„ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה"

גוריון מלצר ירושלים, ישראל

„ויהי נא פי שנים ברוחך אלי״

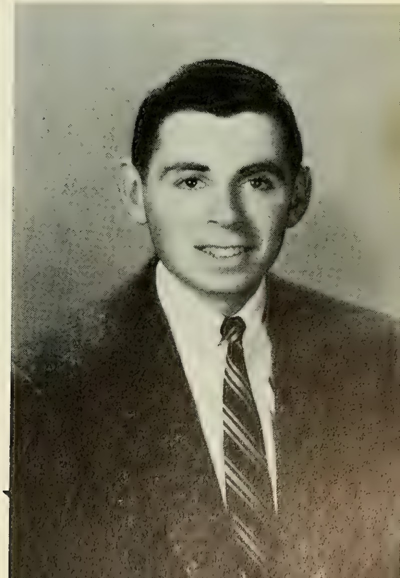
אפרים מנדל ניו־יורק, נ. י.

„דברי חכמים בנחת נשמעים״

צבי סקופסקי ברוקלין, נ. י.

„את מי יורה דעה״

זליג פעט ברוקלין, נ. י.

„הנה הוא נחבא אל הכלים"

משה פטשינא בלטימור, מרילנד

„לא כי מלך ימלך עלינו"

איתמר פאלאק, ספרינגפילד, מאס.

„אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר"

זאב פרווונסקי ברונקס, נ. י.

„עברי אנכי"

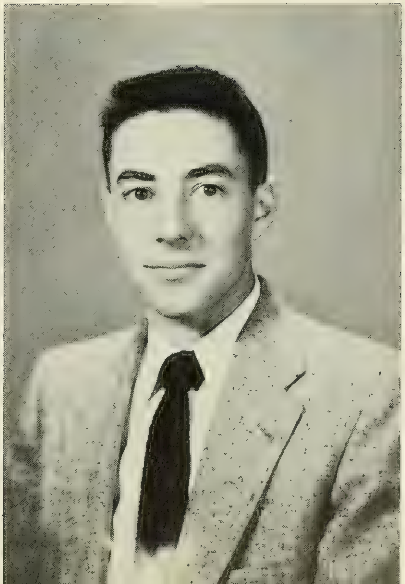

משה פרילמן אומהא, נברסקא

„לב שמח ייטב פנים"

דוד צביבל פאר־ראקאווי, נ. י.

„וחזקת והיית לאיש"

שמואל שטיינמץ ברוקלין, נ. י.
„צדקה תציל ממות"

אריה שיינהולץ פסדינה, קליפורניה
„כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב"

מרדכי שפיגלמן ניו-יורק, נ. י.
„מכל מלמדי השכלתי"

נשיא המוסד ד"ר שמואל בלקין צועד לימינו של ד"ר פנחס חורגין בדרכם לבמה.

אסיפת הפרידה של התלמידים לכבודו של הדיקן ד"ר פ. חורגין

הדפתרן, ד"ר ח. ב. גרינשטין נפרד מד"ר פנחס חורגין

פעולות

מר חיים ליף
מורה ללשון וספרות עברית ויועץ ראשי

המערכת

מנחם אהלי
יהודה חמודות
יועצים

ברוך סטולמן
עורך הצלום

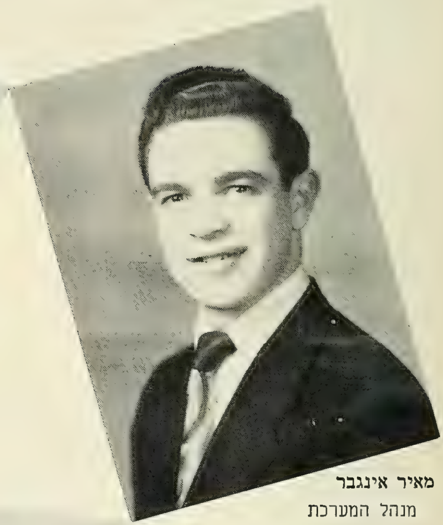

אריה שיינהאלץ
עורך ראשי

ה„ניר"

אברהם ביכלר
סגן עורך

מאיר אינגבר
מנהל המערכת

משה גרפשטיין
עורך ספרותי

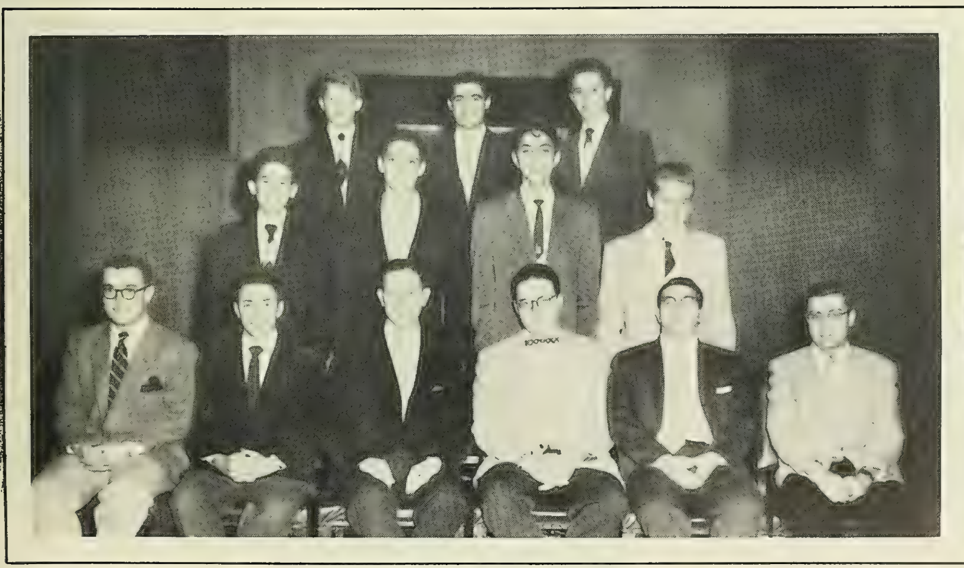
שרגא הלנר
עורך אמנותי

הועד הפועל של הסתדרות התלמידים

מימין לשמאל: **יעקב הלר** (גזבר), **דוד צביבל** (סגן־נשיא), **משה פטשינא** (נשיא), **יוסף הולשטיין** (מזכיר).

הסתדרות התלמידים

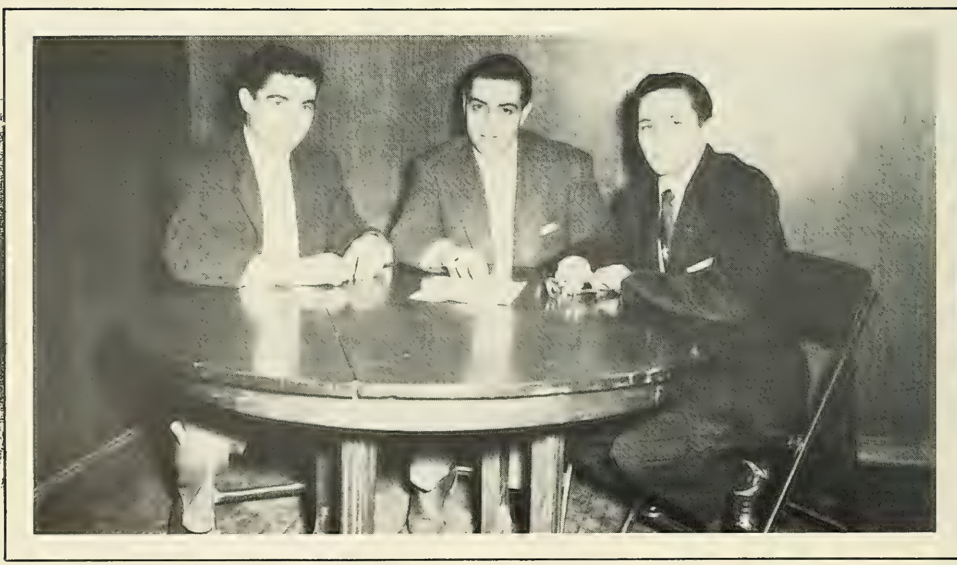
יושבים: **צ. גרוס, ד. צביבל, מ. פטשינא, י. הלר, מ. דולינסקי, י. הולשטיין, גיטלמן, סרצקי, וינר, דייויס, פרסנס, א. שיינהולץ, סליסקין.**

ועד הפרסים

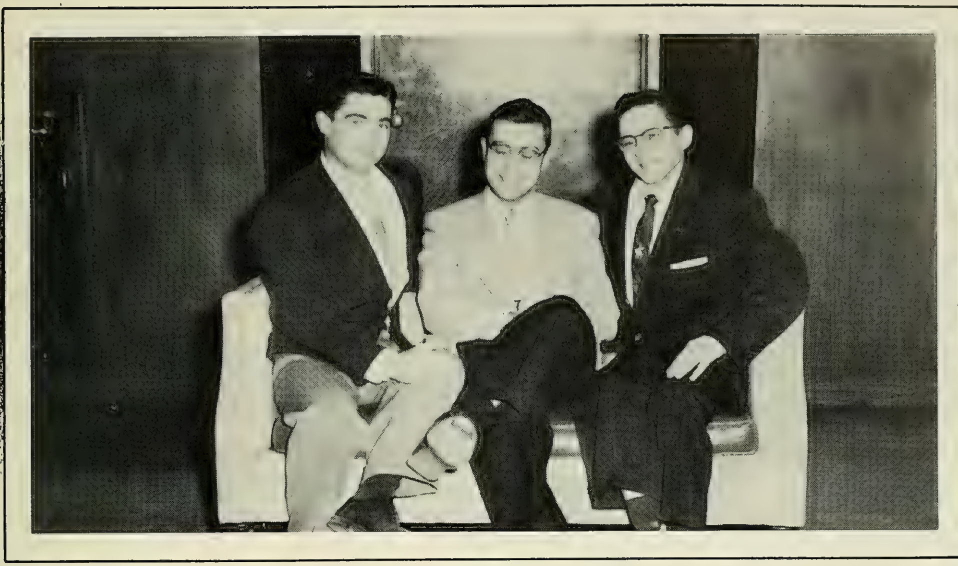
מימין לשמאל: דוד צביבל, צבי גרוס, יעקב הלר.

ועד הבחירות

מימין לשמאל: ב. הגלר, א. הרטמן, אריה שיינהולץ.

ועד חגיגת חנוכה

מימין לשמאל: **ב. הגלר, יוסף הולשטיין, אריה שיינהולץ.**

מציגי התסכית „מגש הכסף"

מימין לשמאל: יושבים — **אברהם ביכלר, משה גרפשטיין.** עומדים — **יוסף הולשטיין, יונתן הלוי, משה זילברברג, אריה שיינהולץ.**

המועמדים לבחירות
למועצת הסתדרות התלמידים
אביב, תשט"ו

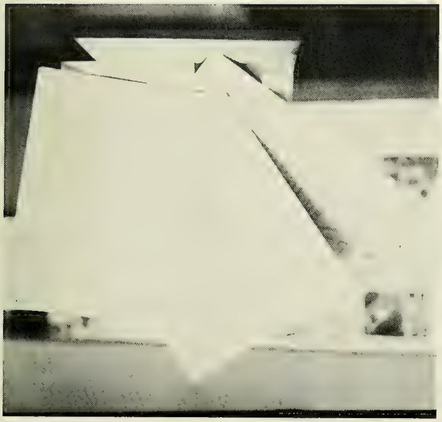

קבוצת כדור הסל של החוג להתעמלות

חוג

ביאליק לרנר, מדריך החוג

„הד", בטאון החוג

לעתונות

חוג לספריה

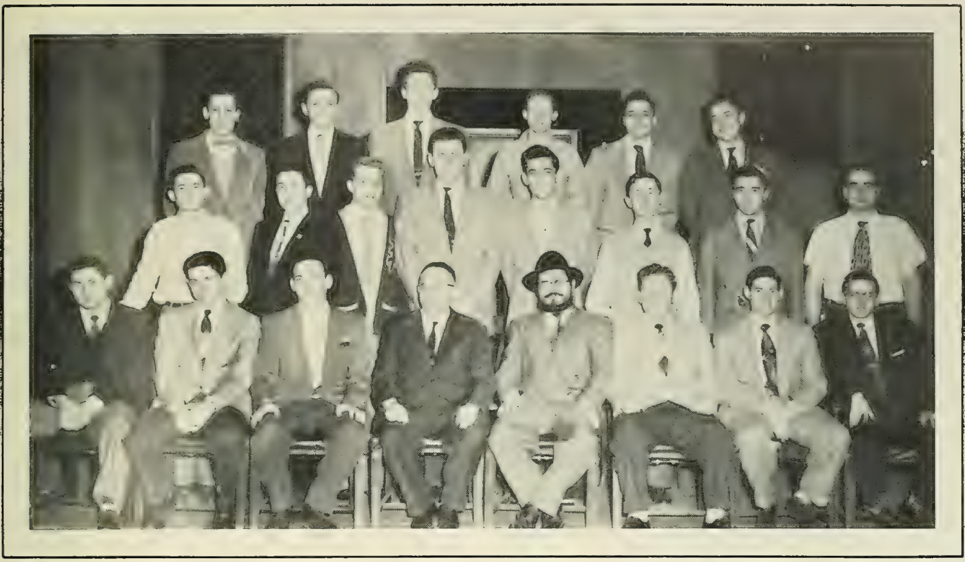

ח. קלכהיים, מדריך החוג

מיכאל אורליאן, מדריך החוג לכדור סל

כתה לתלמוד

יושבים (משמאל לימין): מ. זילברברג, מ. בלקמן, מ. איזנברג, הרב מ. קרפ, הרב ח. ד. גולבסקי, א. ביכלר, פ. יעקבס, ב. הגלר, פ. פליישר, ש. פיינגולד, ו. כהן, ש. כהנא, מ. ווייץ, א. איזנבר, י. קדין, ח. אוסנבסקי, א. יפה, מ. גרפשטיין, ל. שפירא, א. הלקובה, א. אשר, ש. ווינטרוב.

החוג לספרות

יושבים: מ. סיולד, צ. אלהנד, נ. מייזלמן, צ. אינגבר, ח. סטולמן, ש. הלנר. עומדים: י. פלד, י. פיילר, ח. מנשה, א. דובין, י. כהנא, א. ברגר, הורוביץ, פ. לסר.

ספרות

חינוך למצוות

מאת נפתלי אלפרט

תפקידנו בתור מורים דתיים הוא לא רק להקנות לתלמידים תלי תלים של ידיעות, אלא שעלינו מוטלת האחריות להלהיב לבות התלמידים ולהכניס בהם אהבה לתורת משה ולהחדיר בנפשם יחס חיובי למצוות המעשיות.

לפני שאגש לנושא גופא, רצוני להקדיש כמה מלים לבאר את הוראת המלה חינוך. את המלה „חניכיו" בספר בראשית יד־יד, מפרש רש"י: „והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי אומנות שהוא עתיד לעמוד בהם". מכאן יכולים להבין יפה שתפקיד מורה לעצב את הלך־נפשו של התלמיד ברוח מסויימת. מה שתלמיד לומד בימי ילדותו בעודו נוח לקבל השפעה והוא סופג ענינים על נקלה, הוא אשר יזכור במשך שנות חייו ודברים אלה יקבעו את דרך חייו. והלא זה הוא מה שכתב שלמה המלך בספר משלי, „חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". לכן חייבים אנו כמורים דתיים להפיח בלבות התלמידים את רוח התורה ולהרגילם לקיים את המצוות המעשיות. זאת צריכה להיות מטרתו הנעלה של מורה דתי — חינוך למצוות.

כעת, מתעוררת הבעיה איך ישיג מורה את המטרה הזאת? מה הם האמצעים הנאותים אשר ישתמש בהם כדי להגיע אל המטרה הזאת? ראשית כל צריך המורה להשפיע על התלמידים להתיחס באפן חיובי למצוות התורה. במשך הלימודים השונים, כמו קריאת הסידור, יסביר המורה לתלמידים מובן התפלה, מתי מתפללים התפלה ההיא, ואחר כך ישאב ממנה ערכי מוסר ועקרים יסודיים של היהדות. טוב אם המורה יכול להרחיב את הדיבור ולהבהיר את הענין על פי סיפור שמצייר את היופי וערך המצוות. יכול הוא לבחור בסיפור מן ההיסטוריה של עמנו או מקורותינו, כמו התלמוד. בדרך זו ישתמש המורה בסידור לא רק כדי להרגיל את התלמידים בקריאה בלבד, אלא גם כבספר לימוד.

בקיצור, כל זמן שהתלמיד נמצא בין כתלי בית הספר צריך המורה להכניס בלב הילד חשיבות קיום המצוות בחיי היהודי המאמין, ומה שחשוב יותר — לתת לתלמיד להשתתף בפעולות המדגישות במיוחד את ערך קיום המצוות.

תורת הפסיכולוגיה תלמדנו, שכל תורה הקשורה בפעולה, סופה להתקיים.

על המורה החרדי לנהל את הכתה על יסוד פעולת התלמידים. זאת אומרת, להרגיל את התלמידים בעשיית המצוות, כי מצוה אחת מביאה לידי שניה, וזאת כוונת חז״ל באמרם: „מצוה גוררת מצוה״. לפי השיטה הזאת יתרגל התלמיד לקיים את המצוות גם בביתו, והן תהיינה חלק בלתי נפרד מהנהגתו.

רואים אנחנו מהתורה עצמה שפעולה עצמית תועלתה מרובה. בספר בראשית יח־ז, אנו לומדים איך אברהם קיים את המצוה של הכנסת אורחים. הוא מהר להכין אוכל נפש לשלשת האנשים שעברו על יד אהלו. הוא לקח בין היתר „בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער״. רש״י מבאר: „זה ישמעאל, לחנכו במצוות״. נמצאנו למדים, שאברהם הכיר יפה שהיא השיטה הרצויה להרגיל את בנו בקיום המצוות, בפעולה עצמית.

שפת הדת היא הסמל, המפעל והמעשה. המצוות המעשיות משמשות יסוד להבעה דתית ובכוחן להשפיע על החיים הפנימיים של מקיימיה. על המורה להעמיק בנפש הילד את ההכרה שהמצוות המעשיות מביאות לידי חיים ישרים ומוסריים, שהן בעצמן דרך פדגוגית אשר בחרה בה התורה כדי לחנך את היהודים, והן הן מכשירי חינוך המתאימים ביותר שהכשירו את היהודי לחיות חיים מתוקנים יותר.

מי שמתרגל לשמור את המצוות עד שתהפוכנה אצלו לטבע שני, יחיה חיים יותר מוסריים והן תהיינה תפארת לעושיה, בתור אדם בכלל ויהודי בפרט.

ילד שיש לו לב נכון ומבין יקבל עליו ברצון את עול המצוות, ומה יתרה, כאשר ירגיש את ההתעוררות וההנאה במעשיו, הוא ימשיך בדרכו ביתר עוז והתלהבות שכל הנהנה מחזר אחרי הנאתו וכל מה שהנאתו חוזרת, כן תגבר תביעת סיפוקה.

בימינו אנו, כשהסביבה מתנכרת למעשי הדת, נמצא בית הספר כאי בודד בתוך ים סוער. מה שבית הספר נוטע בלב הילד, בא הרחוב ועוקר אותו. אם המורה יזיין את התלמיד בכלי המצוות וישריש בלבו טעם של רגש ורוח של תורה, אז יוכל התלמיד להתגבר על כל המכשולים שיתקל בהם ויסירם מדרכו.

מורה שהשיג את המטרה הזאת במשך שנות הלימודים, הרי העמיד דור תלמידים שיחיה חיים מוקדשים לתורת ה׳ והממשיך בשלשלת אבותיו.

תרגום השבעים

מאת יעקב ברוורמן

מספרן הרב של שפות העולם גרם להרבה בעיות למן היום שהפסיק ה׳ את בנין המגדל בבבל. הרבה סכסוכים במשך תולדות האדם נתעוררו על ידי ההבדלים שבין לשון אחת לחברתה. חלוקי דעות נתגלו בשל באור מוטעה של מלה אחת ועד ימינו אלה נדחה שלום בעולם מפני אותה הסבה. ההבדלים שבין לשון ולשון גרמו לבעיות אינטלקטואליות גם כן, ביחוד בנוגע לתרגום הספרות.

התרגומים הראשונים של התנ״ך נעשו על ידי היהודים כדי לספק את צרכיהם הדתיים של אלה שלאט לאט שכחו את לשון עמם הקדומה — עברית. עם עלית אלכסנדר מוקדון במאה הרביעית לפני ספירת הנוצרים, ואחר־כך עם התיונות העולם העתיק, נתגלה הצורך בתרגום יוני. הצורך הזה היה מרגש ביותר בתוך הקיבוץ היהודי באלכסנדריה. שם היהודים גרו בתחום מושב משלהם בחלק הצפוני־מזרחי של העיר, סמוך להיכל המלך. הדור החדש דבר יונית ועזב את הלשון העברית או הארמית של אבותיהם. לכן, במשך ממשלתו של תלמי פילדפוס (285 עד 146 לפסה״נ) נעשה התרגום העתיק והחשוב ביותר של התנ״ך. זה היה „תרגום השבעים״, שנכתב ביונית להפיץ את דבר ה׳ ליהודים דוברי יונית ולכל יתר תושבי העולם שידעו את הלשון הזאת. היתה עוד סבה לכתיבת התרגום — להוכיח לאומות העולם שליהודים היתה ספרות המתחרה בחכמת היונים. לכתחילה נכלל רק החומש בתרגום השבעים, אבל אחר־כך תורגמו ליונית גם יתר ספרי התנ״ך.

היהודים הביטו על תרגום השבעים משתי נקודות מבט שונות זו מזו. יהודי אלכסנדריה ויתר תושבי מצרים חשבו שהיום שבו תורגם התנ״ך היה גדול כיום של מתן תורה. הם שמחו מפני שהתרגום נתן ליהודים דוברי־יונית הזדמנות לקרא ולהבין את ירושתם האלוהית — התורה. איזו תועלת שמש התנ״ך אם הוא נשאר כספר החתום? הנוסח העברי המקורי עדיין יקרא בשעת התפילה, אבל תרגום השבעים ישמש תכלית נרצה. יתר על כן, כל אנשי העולם היוני יוכלו ללמוד על המוסר והאמת הנצחית של התנ״ך ויפתח שער להערכה נכונה של היהדות ולכבדה. עם ישראל יוכל עתה למלא את תעודתו, להכין את העולם למלכות שדי. איך ישמחו היהודים, כשהיונים הגאים יצטרכו להודות שחכמת היהדות היא יותר נשגבה ויותר קדומה מהפילוסופיה היונית! היהודים האלו

שמחו ביום שנתן תרגום השבעים למלך, והם חגגו את היום כאחד מחגי השנה. אחר־כך, נעשה היום לחג לאומי שבו השתתפו אף האלכסנדרונים העובדים לכוכבים ומזלות.

באותו היום שיהודי מצרים ששו ושמחו, אחיהם ביהודה ספדו ובכו, כי הם חשבו את היום שבו תורגם התנ״ך לשבר נורא, כמעשה העגל, הם התנגדו בכל לבם לכל תרגום מהתנ״ך, וכל שכן ליונית. הלשון העברית היתה „לשון הקדש״, כי בה יצר ה׳ את העולם ונתגלה על הר סיני. רק בעברית יצא „דבר ה׳ מירושלים״ — ולא ביונית, מאלכסנדריה. הם הסכימו שעל ידי תרגום התנ״ך ללשון תרבותית עולמית יותר אנשים יקראוה, אבל המקור ישכח, והתרגום יעמוד בסכנת סרוס והשחתה. רק החכמים היהודים שמרו על המסורת הנכונה של התנ״ך, מלה במלה, ומסרוה בלי שנוי מדור לדור. אבל עכשיו, כל עם ועם ישנה את התרגום להתאימו למגמתו. ועוד, מפני ההבדל הקיצוני שנמצא בין עברית ליונית, וחוסר הבנה מדויקת של הנוסח העברי, היה בלתי אפשרי למסור לקורא את המובן של המקור. ולכן, אפילו התרגום המקורי בלי „תקוני״ הגויים, לא היה יכול לשמש בסיס לדיונים דתיים או למדרשים. אמנם הסבה היותר חשובה היתה שהיהודים שנאו את היונית שנאת מות — את לשונה ומנהגיה יחד עם אכזריותה ופריצותה — מפני היסורים שסבלו תחת ידה. לכן החג של יהודי מצרים נהפך לאסון לאומי בעיני אחיהם, והיום הזה נכלל אפילו בין הצומות שלהם.

אם נדון על התוצאות של תרגום השבעים, נראה שהן הצדיקו גם שמחת יהודי אלכסנדריה, וגם אבל אחיהם ביהודה. בצורתה החדשה נודעה היהדות ליונים בשם אזרחי העולם העתיק. כעבור כמה שנים הכירו העמים החשובים את התנ״ך. התרגום היוני היה השליח הראשון ששלחה היהדות לעולם החיצוני לרפאו מקלקוליו וכפירתו בה׳, ולהאיר את דרכו בידיעת האלוקים האמיתית. הזמן עבר ועיקרי היהדות התמזגו בתוך מחשבות העמים ולשונותיהם, עד אשר בימינו אין לשון תרבותית אשר לא שאלה, על ידי התרגום היוני הזה, מלים ניבים ורעיונות מהתנ״ך. לכן, היהדות נכנסה לספרות העולם ותורתה נתפרסמה.

מאידך גיסא, תרגום השבעים הביא לידי השקפה מוטעת על התנ״ך, וכמו משיח שקר, הכריז דברי כזב בשם ה׳. יהודי אלכסנדריה האמינו אמונה רבה כל כך בשכלולו של התרגום הזה שאחר זמן מה, עזבו את הנוסח העברי המקורי, ונבואת היהודים בארץ ישראל נתקיימה. יהודי אלכסנדריה בעצמם התחילו בתמימות לשנות את הנוסח היוני. תרגום השבעים שמש מקור למתורגמן בשבתות ובחגים והיה תלוי בידיעתו ובהבנתו לשנות מה שלבו חפץ. ועוד, היו יהודים שבקשו לרומם את כבוד התורה והיהדות בעיני העולם היוני, לכן הם שינו את הנוסח כדי להתאימו לעיקרי תורתם של אריסטו, אפלטון ולחכמת היונים בכלל. כמובן השנויים האלה נגעו ביהדות. אחר־כך המשיכו היונים והנוצרים בדרכי היהודים, והם „תקנו״ ושבשו את תרגום השבעים עד כדי כך, שאי אפשר להכיר את צורתו המקורית במצבו היום. באופן זה נתרבו השגיאות בתרגום משום בערות בלשון,

תיאולוגיה כוזבת, „תקונים" והוספות. הטעויות האלה הכו שרשים בשם היהדות, אף על פי שהיו זרות לגמרי ואפילו מתנגדות להשקפת היהדות.

לפי זה היו שתי תוצאות לתרגום השבעים המתנגדות זו לזו — כשתי ההשקפות ששררו לגבי התרגום הזה. מצד אחד נצחה היהדות על ידו הרבה מן העמים התרבותיים. אבל, מצד שני סבלה היהדות על ידו הרבה. הבעיה של תרגום ספרים שנכתבו בעברית נמשכה עד ימינו. נפיק תועלת רבה, אם נלמד בזהירות לקח מתרגום השבעים לפני שנשתדל לפתור את הבעיה בעצמנו. הבאור הנאמן של היהדות והתפשטותו בכל העולם תלוי בנו.

שלשה שפגשתי

מאת מיירים בשקוביץ

לא רבים מן האוכלוסיה היהודית בארצות הברית זוכים לעלות לארץ ישראל. והזוכים באמת, זוכרים מאורע זה כאחד המאורעות הגדולים בחייהם.

עליתי לארץ ישראל בחדש ספטמבר 1954 עם קבוצת סטודנטים שנשלחה על ידי בית מדרשנו מטעם הסוכנות היהודית להשתלם בלימודיהם וביחוד להשתלם בשפה העברית החיה.

הרבה למדתי ונהניתי מנסיעה זו. מלבד השיעורים בכיתות בהנהלת מורים הגונים, כל טיול וסיור בארץ וכל פגישה עם אנשי הארץ הועילו לרכישת ידיעות ורעיונות נשגבים, כמו שהזכרתי למעלה נסיעה זו היתה אחת מהמאורעות הגדולים בחיי. ביחוד, ברצוני לתאר שלש פגישות עם אנשי שם שעשו רשם כביר ועצום עלי עד כדי כך שלעולם לא אשכחן. שלשה אנשים אלו פעלו הרבה לטובת עם ישראל ולהתפתחותו, מדינת ישראל והשפה העברית. כולם כהנו במשרות גבוהות וחשובות מאד של מדינת ישראל. האנשים הם: ראשון, הרב יצחק הלוי הרצוג שליט"א — הרב הראשי בישראל. שני, יצחק בן צבי — הנשיא השני של מדינת ישראל, ושלישי, ראש הממשלה הראשון דוד בן גוריון.

הלכתי יחד עם קבוצתנו, לבקר את הרב הראשי של מדינת ישראל בימים הנוראים בשבת תשובה, פרשת וילך, ביום שזרחה השמש בכל תקפה יום רענן ובהיר. הלכנו דרך שכונת רחביה, שכונה יפה מלאה בתים וגנים יפים. טיילנו ברחובות השכונה ויכולתי לנשום אויר ארץ ישראל ולהריח את הריח הנעים שעלה מפרחי הגנים המגוונים. הגענו לביתו ונכנסנו למסדרון הבית.

מיד הופיעה אשת הרב הרצוג וקיבלה את פנינו בסבר פנים יפות. היא הכניסה אותנו לטרקלין נאה וראינו על יד הקירות ארונות מלאים תכשיטים וכלי זהב וכסף שניתנו להרב הרצוג כמתנות. תכשיטים אלו הוגשו להרב הרצוג מהרבה קהילות יהודיות מתפוצות הגולה. הרבנית הרצוג הזמינה אותנו לשבת אצל שולחן ארוך ולהתכבד בעוגות וממתקים ובשתית יינות טעימים.

אחרי רגע נכנס אדם מלובש גלימת סטין שחורה ובעל זקן לבן ארוך יישב בראש השלחן. הכרנו כי הנכנס הוא הרב הרצוג.

הוא קידם פנינו בברכת „ברוכים הבאים" ושאל „מאין אתם, ומי אתם?" ענינו בקול אחד כי באנו מארצות־הברית ואנו חברי סמינר למורים עבריים. הקשבנו כולנו לדברי התורה של הרב הרצוג שנאמרה בעברית שוטפת וברורה. — „למה דומה מורה יהודי?" שאל הרב הרצוג, ובאותו רגע השיב לשאלתו. — „מורה יהודי דומה לכוכב".

לא שמעתי אף תנועה בחדר, אלא הרגשתי בריכוז החברים ובהקשבתם לדבריו. הוא דבר לאט לאט וכל אחד מאתנו בלע כל מלה ומלה. — „מורה יהודי דומה לכוכב", אמר, „מרחוק אנו רואים את הכוכבים ואורם כעצמים קטנים הנוצצים במרום. אבל רק כשמתקרבים ומסתכלים בעיון רב אנו רואים גדלו וטובו של הכוכב. כך גם המורה. מרחוק מורה יהודי נראה כעצם קטן, אבל כאשר מתקרבים אליו רואים, כי הוא באמת עצם גדול וחשוב המשקף אור גדול, אור התורה".

נינענו בראשינו כסימן שתפסנו דבריו. הרב הרצוג המשיך ושאל עוד שאלה.

„איך מורה יכול להגיע לגדולתו?" ועוד פעם השיב לשאלתו בעצמו. „אם המורה יקיים את דברי הכתוב בפרשת השבוע, פרשת וילך, 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת למדה את בני ישראל שימה בפיהם'. והכוונה כאן לתורה שבעל פה, אז ימלא תפקידו ויהיה מורה יהודי במלוא מובן המלה. אני מקוה כי גם כל אחד מכם יהיה מורה יהודי ויזכה לראות בגדלותה ובהתפתחותה של מדינת ישראל".

בתפילה זו גמר הרב הרצוג את דבריו. היינו מאד מרוצים מנאומו, ולפני יציאתנו נגשה אלינו רעיתו והרשתה לנו להסתובב בכל חדרי הבית וביחוד לראות את הספריה הפרטית של הרב הרצוג. עלינו לקומה השניה של הבית ושם בחדר רחב־ידים

מצאנו ספריה גדולה ועשירה ומיוחדת במינה. ארונות הפריה היו מלאים מהדורות עתיקות של גמרות, משניות, ספרי פוסקים והלכה. בעמל רב ליקט הרב הרצוג ספרים אלו. המשכנו להתבונן, וראינו אוסף ספרים על היהדות כתובים באנגלית. רוב הספרים האלו נשלחו לו כמתנות מחוץ לארץ.

בלינו עוד שעה קלה בין כתלי הקדש ההם ועזבנו ביתו שבעי רצון מפגישתנו הידידות והלבבית.

ב

הלכנו לבקר את נשיא מדינת ישראל יצחק בן צבי, אחר הופעתו ביום ראשון של חג הסוכות בבית הכנסת הגדול בירושלים. הוא, רעיתו, ואלוף צבא המלוה אותו תמיד, יצאו מבית הכנסת. גם ליווה אותו לביתו קהל גדול של מתפללי בית הכנסת. אני ויתר חברי הסמינר היו בין הקהל והלכנו אחרי הנשיא עד שהגענו לבית פרטי פשוט. על אחד מעמודי המרפסת היה שלט של ברנזה, ועל השלט המלים „בית־הנשיא". נכנסנו לבית, עלינו עם יתר הקהל לקומה השניה ויצאנו אל הגזוסטרה. על הגזוסטרה היתה סוכה גדולה מקושטת פירות שונים ודגלים ישראליים. קישוטי הסוכה הפשוטים הוסיפו על יפיה. השולחנות היו מלאים עוגות, תופינים, ומשקאות חריפים וקלים. הקהל הגדול התהלך בחדרי הבית וטעם מן המזונות ומהמשקאות. הנשיא ישב לפני היציאה כשחיוך לבבי משתפך על פניו, ולחץ יד כל אדם שעבר את הפתח. עמדנו על יד הדלת וחכינו עד שיצא הקהל ורק אנחנו נשארנו עם הנשיא. מרכז קבוצתנו הציג אותנו לפני הנשיא והוא ברך אותנו בברכה לבבית.

„אני מאד שמח לברך הבאים לארצנו" — אמר. והוסיף לשאול, „מתי באתם?"

„באנו באנית הקיטור „ירושלים" כמה ימים לפני ראש השנה", עניתי.

„כן נעים לי לשמוע כי הייתם בארץ ישראל בימים הנוראים".

„גם אנו מודים לאל, שהיינו יכולים להקדים בקורינו ולהיות בארץ בחגים".

סיים הנשיא במלים אלה: „אני מקוה כי בזמן בקורכם תבלו בטוב ותספיקו ללמוד הרבה ממדינתנו הצעירה, תשתלמו בשפה העברית והכירו את אנשי הארץ. מאד חשוב לכם להכיר נתיני ארץ ישראל, כי קשה למצוא אנשים כמוהם בחוץ לארץ, אנשים ידידותיים ולבביים העובדים קשה להגדיל ולהרים רמת מדינתנו בין אומות העולם".

עמדנו על ידו בשקט גמור והקשבנו לו וכבר הרגשנו בזמן הקצר שהיינו בארץ החדשה כי אמתיים דבריו. ביחוד עשו עלינו רושם מידת הכנסת אורחים והרוח הדמוקרטית השוררת בבית הנשיא. הודינו לו על הכנסת אורחים שלו ונפרדנו ממנו בשלום.

ג

שתי הפגישות שכבר עמדתי עליהן התקיימו בעיר ירושלים, אבל השלישית התקיימה הרחק מן העיר. כשיצאנו לטיול בנגב והגענו לסביבות באר־שבע פנינו דרומה ונכנסנו לתוך מדבר ושממה בדרכנו לשדה־בוקר. משני צידי הכביש ראינו את השממה וחולות צהובים המשתרעים עד לאופק.

שמש בהירה זרחה והחולות שיקפו קרני השמש ממולנו. אחרי נסיעה על דרך בלתי סלולה הגענו לשדה־בוקר, קיבוץ קטן ועני. בקיבוץ זה גרים ראש ממשלת ישראל הראשון דוד בן־גוריון ורעיתו. ירדנו מן האוטובוס וחכינו בחום היום לאחד מחברי המשק להדריך אותנו. במקרה יצאה מבין הצריפים אשה מלובשת סינור כחול והיא מנגבת ידיה בסינור.

מדריכנו הודיע כי הנה באה גברת בן־גוריון. הגברת פתחה בעברית, בסקרנות רבה שאלה אותנו שאלות רבות, אבל באמצע שיחתה שינתה לשונה לאנגלית. משטף דיבורה האנגלי הכרנו כי היא אמריקאית, ואחר כך נודע לנו כי היא גרה, לפני עלותה לארץ, בברוקלין, ניו־יורק.

„באתם לראות את בן־גוריון, לא כן?" שאלה, „אבל אני מצטערת מאד, רבותי, הוא יושב וכותב ואי אפשר להפריע לו. הוא מצפה לשליחות, והוא מוכרח למסור לאנשי השליחות מאמר שלם".

תלונתנו וצעקתנו לא עזרו.

„בשום אופן לא תוכלו לפתות אותי להפריע לו" אמרה. אכזבתנו ומחאתנו לא עשו רושם עליה.

מדריכנו פתאם פתח פיו ואמר לה: „שמעי־נא גברת, כולם מדברים עברית". — „עברית?, כולם מדברים עברית? או, למה לא אמרת כן לכתחילה. זהו כבר ענין אחר, חכו פה, ואני אסדר את הענין".

גברת בן־גוריון נכנסה לצריף גדול וארוך, ובינתים, כתיירים ממש התכוננו לצלם. ברגע שיצא בן־גוריון מצריפו צלמנו אותו. אחר הצילומים וההקדמות הפורמליות דברנו אתו מלים אחדות. הוא שאל אותנו: „כמה זמן אתם לומדים עברית? באמת אני שמח לשמוע כי השפה שגורה בפיכם, אבל רצוני לשאול שאלה יותר חשובה, מדוע לא באתם לארץ להשתקע בה?"

אף אחד לא ידע מה לענות. בן־גוריון היה המדבר: „תהיו אתם חלוצים, תהיו בונים, אנו צריכים לדם צעיר, תעזרו לנו לבנות מדינתנו, לעבוד אדמתנו, ולנצל אוצרותינו ולהתיישב ליד הגבולות ולחזק אותם".

שם על יד ביתו, באמצע המדבר והשממה, דיבר בן־גוריון מלים אלה. לפני שנה עזב משרתו והעבודה המדינית לשמש דוגמה ליתר האוכלוסיה. הוא לא הטיף חלוצית אלא הוא עצמו חי חיים חלוצים. הוא עזב נוחיות העיר ובחר להתישב בנגב עם קבוצה של צעירים. בימי כהונתו כראש ממשלת מדינת ישראל זכה לכבוד והערצה מצד האוכלוסיה מסירתו לחיי הקיבוץ הוסיפה עתה הרבה לגדולתו.

מכתבים מן הארץ

מאת אפרים הורוביץ

א

מה הם המניעים הנפשיים שגרמו לעליתי לארץ הפעם?

בעצם, באתי לכאן רק בשל סיבה אחת. לא הייתי במחלקתי בין התלמידים הטובים. ודבר אחד עיכב — עברית. לא ידעתי את שפתנו, לא לכתוב בה, לא לקרוא ולא לדבר בה. אמרו לי כי לעולם לא אתמצא בסביבה העברית בארה״ב אלא אם אבוא לארץ עצמה ואלמד שם. תחילה לא חשבתי על ציונות, ועל אהבת הארץ. דברים אלו היו רחוקים לי. היה דבר יותר מעשי — ללמוד עברית. אומרים „מתוך שלא לשמה באים לשמה״. — וכך היה. באניה א. ק. ירושלים, חייתי ונשמתי בפעם הראשונה בחיי עם יהודים ודברתי בלשון הקודש. זה עשה עלי רושם גדול — לראות בעיני אניה ישראלית עם צוות שכולו יהודי ושכולם משתמשים רק בעברית לכל צרכיהם. זכיתי לראות ולחיות נס זה ונשתנו מושגי. עכשו — וזה לשמחתי הרבה — אינני רואה את עצמי כעומד מבחוץ. תודה לשם שהגעתי לתפיסה זו.

ב

„וידבר ה׳ אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען... וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה... ויאמרו. באנו אל הארץ אשר שלחתנו... ארץ אוכלת יושביה היא... ונהי בעינינו כחגבים... ויאמר ה׳ אל משה... וימותו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה״. המפרשים שואלים: למה נענשו המרגלים, הרי רק את האמת אמרו — מה שראו עיניהם? התשובה היא שאסור להוציא דברים רעים על הארץ, אפילו הם אמת. התשובה נכונה. בכל זאת חייבים אנו לתאר את הארץ כמות שהיא, לקהילה, לבית־הספר, למשפחותינו ולידידנו.

הפתרון הוא לספר את הכל, כי אין בחיי עם רע או טוב. יש רק דברים הדורשים תקונים, ולהם אקדיש חיבורי. ולמה? את הדברים הטובים שומעים בין כה וכה, ומטרתי איננה לספר דברים שכבר ידועים. אבל כששומעים את הרע אין רואים אותו כתופעה טבעית בחיי עם חי ומתפתח, אלא כתופעה שלילית, שאין מקומה בעם היהודי בעל מסורת קדומה המבדילה אותו משאר העמים.

ויאשית כל ארגון הפועלים בארץ ישראל — „ההסתדרות" — כולל יותר מכדי שיהיה ארגון טוב, המגן על הפועל כראוי. למשל: „ההסתדרות" היא בעלת בתי חרושת, רוב הבניה בארץ מתנהלת על ידי חברות הקשורות להסתדרות.

לא מצאו חן בעיני גם המפלגות בארץ ישראל, בגלל שתי סיבות. אחת, שבגלל הקיצוניות של כמה אנשים במפלגות שונות מנעו הבדלים קטנים התאחדות אפשרית של מפלגות מסוימות. זה גורם למצב כזה שצריכים קואליציה כדי ליצור ממשלה, ולפעמים גורל הממשלה תלוי ברצונה של מפלגה אחת קטנה אשר אין לה רוב הקולות. הסיבה השניה היא, שהמפלגה חודרת יותר מדי לתוך חיי העם. אפילו ילדים קטנים, שאינם יודעים עוד לכתוב, יודעים כבר לאיזו מפלגה הם שייכים.

הבעיה החמורה ביותר שבה תלוי עצם קיום המדינה, היא בעית הדת. כל אחד מכיר בבעיה זו, ואיך היא מפריעה לפעולות הממשלה. למשל, כולנו יודעים על ההפגנות בירושלים, ואיזה רושם הן עשו בעולם היהודי. ההתגברות על בעיה זו תהיה צעד קדימה בהתפתחות המדינה.

מה אגיד ומה אספר על ארצנו? אני אדם פשוט ורגשותי אינם עמוקים. אינני יכול לתאר מקומות. אינני סוציאולוג שיוכל לתאר את חיי העם, ולנסח בעיותיו. אבל, באופן פרטי וכאדם פשוט, ארץ־ישראל עשתה עלי רושם שבאמת אין בידי לתאר אותו. הרגשתי שאני לא תייר, אלא אחד מתושבי הארץ. לא אשכח את החברתיות של הבחורים והבחורות שהיה תענוג להפגש אתם, ולשוחח עמהם. ועל זה אספר בשובי לארצות הברית.

הקורסים במלון עזרו לי בהרבה להעריך את סביבתו. קרבת המורים לתלמידים, דבר מה חדש בשבילי, גם כן עזרה לי להכיר את הארץ ואת האנשים היושבים בה.

ג

היום בקרתי בהר־ציון. שם קבר המלך דוד, אבל לדעתי יש מקום הרבה יותר חשוב בהר־ציון, שאותו צריך כל יהודי לבקר לכל הפחות פעם אחת בחייו. מה שרואים לרגע במרתף השואה לא נשכח זמן רב אחר כך.

הכניסה היתה חשיכה. החדר שירדנו אליו היה מכוסה על כל קירותיו בטליתות, אבל לא סתם טליתות היו אלה, אלא טליתות שנתקדשו בדם הקדושים, אשר מסרו נפשם כדי שתהיה להם הזכות ללבוש אותן. נכנסנו פנימה, בחדר השני ראינו ספרי תורה קרועים ושרופים, ששמו אותם הגרמנים ללעג ולבוז, על־ידי כל מיני שימושים נבזים: מעיל עשוי ספר תורה, ארנקים, סנדלים, ועוד,

ועוד. התרגשנו מאד מכל זה אבל מה שראינו בחדר השלישי עשה עלינו את הרושם הכי גדול. כשנכנסנו לאפלת החדר ראינו מיד שני נרות דולקים משני צדי קופסת זכוכית. הרגשנו מיד שפה משהו מיוחד. ורצינו לדעת מה זה. התקרבנו בפנים וראינו חתיכות סבון אשר חרות עליהן: „שומן יהודי נקי". חזרנו למלון, כולנו שותקים ושקועים במחשבה. מכתב זה אני כותב אחרי הרהור רב במה שראינו והקשר בין זה ומה שקורה היום.

רק שמונה שנים עברו מגמר המלחמה האיומה, והעולם כנראה איננו לומד מזה ולא כלום. שולחים לגרמניה נשק וכלי מלחמה, עוזרים להם בהקמת צבא משלהם, ומשתפים אותם באמנות העולם.

ועל הכל ישראל מדינת היהודים שיצאה מתוך הריסות אלה, שלא היתה צריכה לשכוח, מנהלת משא־ומתן עם הרוצחים האלו.

סלחו לי על מרירות המכתב, אבל התרשמתי מאד מכל זה והצטרכתי לכתוב לכם הכל.

סוד תקומת ישראל

מאת משה ואלאפסקי

ארבעת אלפים שנות הסטוריה משמשות גשר בין לידתה של האומה הישראלית לבין שיקומה בימינו אנו.

בימינו אנו, יש לראות מנקודת מבט הסטורית את הגאולה משעבוד מצרים; היא משמשת אחת מנקודות המפנה החשובות ביותר בהתפתחות המין האנושי.

הבריחה ממצרים תוך חציית ים סוף ומעבר המדבר, מהווה רעיון מהפכני, אשר לעולם לא היה יכול להכנס לתחום תפיסתם של עובדי האלילים המצריים. עקרונות רעיון זה, הם שלטונו הבלתי מוגבל של הקב"ה — מושל העולם, הכל יכול, אחד ואין כיחודו, שאין לו גוף ולא דמות הגוף, התגשמותו של הצדק ואביה האוהב של כל היצירה.

מתוך הכרה בעובדה שיציאת מצרים היא היא תחילתן של תולדות עמנו, אנחנו, צאצאיהם של יוצאי מצרים, חוגגים את לידת העם; יתר על כן מאורע זה

יחד עם לידתו הרוחנית של העם, מתן התורה בהר סיני, הנם אבני היסוד בדתנו ואנו מזכירים אותם תכופות בתפילתנו. ועם בוא יום יציאת מצרים חייב כל אחד לספר ביציאת מצרים ולראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, מעבדות לחרות.

נוסף לכך מאבק ראשוני זה לחרות העם עורר והפיח רוח בתנועות שחרור שקמו בהמשך תולדות עמנו.

כשבנימין פרנקלין ותומס ג׳פרסון התיעצו בענין סמלן של ארצות־הברית של אמריקה, היתה אחת ההצעות, שסמל זה ייצג את בני ישראל עוברים את ים סוף בדרכם לחופש. הכתובת על סמל זה היתה צריכה להיות: „התקוממות נגד עריצות היא צייתנות וכניעה לה׳ ״.

השיגיה החמריים של ישראל כיום מעוררים כבוד. קיומו הקיבוצי של העם, הוא כשלעצמו מאורע נדיר בהסטוריה. אומות שונות אבדו עצמאותן תחת מגפן של מעצמות כובשות, אולם שום עם או אומה, פרט לעם הישראלי, למרות היותו מפוזר ומובלע בין הגויים, הראה כוח תחיה והתעוררות תוך קדוש השם, ושמירה על יסודות האחוד ובמיוחד אותם יסודות שהם חיוניים ליצירת הדמוקרטיה.

בין שאר הדברים יש להדגיש את כוח הסבל וההקרבה החלוציים, אשר הפך מדבר שממה לארץ פוריה, ארץ זבת חלב ודבש כפי שהיתה בימי אבותינו. נוסף לכך גם את האפוס של העליה ההמונית אשר הביאה מאות אלפי אחים חוזרים לביתם, לחופי ישראל.

בישראל נעשים מאמצים רבים להגדלת ניצולם של המקורות התעשיתיים והחקלאיים, כמו כן ישנה שם יצירה של הווי חיים חדש, הטווה יחד מסורות, לשונות ותורות חיים מארצות מוצאם של הבאים למרבד תרבותי מיוחד במינו בדמות תרבות העם העתיקה.

על תושבי ישראל לנהל מאבק נגד חורבן האדמה הבקועה והחרוצה חריצי שממה, אשר גרם לאבדן שמה הטוב.

כיום, עם קיומה המעשי של הקהילה היהודית השלישית, אין חלקנו עם אלה שפקפקו באפשרות התחדשות העם. אולם פקפוקם נראה היה בשעתו כבנוי על בסיס מוצק. העם היה מפוזר ומפורד והיה חסר כל יסוד של אחדות מדינית. רוב היהודים גרו אלפי מיל ממרכז ההתחדשות בעתיד. הארץ עצמה היתה חריבה ויבישה מלשד פריונה עד כדי חוסר כל סיכוי לשיקומה; יתר על כן, לא היתה הארץ ריקה ופנויה לכל דכפין, אלא היתה כבושה על־ידי עמים אחרים, שהיה להם כח רב יותר להשתלט עליה מאשר לאותו עם אלמוני מפוזר, שלא היה לו יסוד חוקי, מבחינה בינלאומית, להחזיק בה.

נראה היה שלא יהיה בידי התכנית הציונית להתגבר על אותם גלי איבה ומשטמה שהיו קיימים.

ולמרות כל זאת, בתקופת חיים קצרה של דור אחד, עברנו מעולם בו נראה קיומה העצמאי של ישראל כדבר בלתי מתקבל על הדעת לעולם בו אי־קיומה של ישראל נראה כדבר שאינו מתקבל על הדעת.

יתכן שהערך הראשוני של לידת ישראל מחדש, מהווה הצדקה לאמונה בה׳, בניגוד לאותן התורות הטוענות למקומם של המזל והגורל בהסטוריה, הרואות את האדם לא כיוצר ההסטוריה אלא כיציר ההסטוריה.

תחיתה של ישראל, מופיעה כראיה חותכת בוויכוח הנצחי נגד התורות החמריות המכחישות את מקומן של האמונה והדת. אלה המאמינים בהן, לא יוכלו בשום אופן להסביר את שיקומה של ישראל במושגים חמריים וכלכליים בלבד.

לידתה של ישראל מחדש היא נצחון לאלה המיחסים את התקומה אך ורק לעקשנות הנפשית והאמונה הנצחית בה׳.

מוסר ומשמעת

מאת דר. גרשון א. חורגין

א

בעית המשמעת — „נצחית" היא. אין היא נדחית בשום־פנים מעל פרק־יומם של הורים ומורים גם יחד. אין לך דור שלא ביקש לו נתיב בשטח המשמעת — לאור התרבות של אותה תקופה. מושג המשמעת עולה בד בבד עם מהלך הדעות וההשקפות שהיו רווחות באוירה של תרבות התקופה. ומכאן — יש להבחין שלשה מושגים שמצאו להם מהלכים בזמנים שונים בחוגי מורים והורים.

המושג הראשון — העתיק ביותר — תפס את בעית המשמעת בגדר היחסים של אדון־ועבד. זהו „מושג האדנות" של משמעת. המושג השני תפש את בעית המשמעת בגדר „ההתחרות וההישגים". משל לדבר שיש להשיג ולרכוש כמו כסף, נכסים וכלים. המושג השלישי גורס שהמשמעת היא ענין של חינוך ומוסר.

מושג האדנות מיוסד, כמובן, על הדעה שהאב הוא אדון מוחלט לבנו. הוא יכול לעשות בו ככל העולה על רוחו — ואפילו להמית אותו. ולית דין ולית דיין. מושג זה של משמעת — יסודו בכפיה מצד אחד ובהכנעה מצד שני. ומטרתה — הציות הגמורה לגזרת האב. מושג זה עתיק הוא וכבר אבד עליו כלח. ואת מקומו לקח בשעתו „מושג ההתחרות" שבא לעולם בעקבות המסחר הבין־לאומי, התגליות והתחבורה רבת־ההיקף. מושג זה גורס: כל מי שהצליח — זכה. ביסודה של דעה זו רווחת ההנחה שההתחרות — שהיא יפה למסחר, לתעשיה ולעושר — יפה היא גם בשטח המשמעת. הכלל היוצא ממושג ההתחרות מלמדנו שיש להצית את אש הקנאה בין התלמידים ולהלהיב את ניצוצות ההתחרות. והתחרות זו — סבורים היו — תוליד את ההנהגה הרצויה. אז יבוא השלום על המורים, וההורים ירוו רוב נחת. המשמעת של ההתחרות מדגישה ביותר את ההצלחה כשיאה של תעודת החנוך. היא מעריצה את המצליח, היא מגבירה בין התלמידים את הוכוח והניצוח ב„מלחמתה של תורה". היא מכבדת את החזק ומבזה את הכושל והלא־יוצלח.

המושג השלישי של משמעת עולה מתרבות המדע. מושג זה קרוי בשם משמעת על ידי התפתחות או חנוך — על שום שהוא תופס את המשמעת כענין העולה מפנימיות הנפש של התלמיד ולא כדבר חיצוני כמו ציות והתחרות.

ב

כל שלשת המושגים של משמעת שנמנו למעלה מבוססים על שלש משנות של תורת האדם. מושג האדנות במשמעת מיוסד על תורת הנפש הגורסת שטבע האדם רע הוא. אין לילד ולאדם תקנה אלא בכפיה ובאונס. את לבו של הנער יש לשעבד ולא לקנות. יש לדרוש מהילד שיציית, אחרת — יצא לתרבות רעה. כנראה שבעלי המושג הזה לא התעמקו במחקר הנפש. סבורים היו איפוא שהכפיה והציות הם האמצעים הנאותים לחנך את הילד במשמעת. ברם, כל בר־בי־רב יודה שיש לכונן משמעת בין תלמידים על ידי אהבה, יחס הדדי של הסכמה ואמון והבנה בין התלמיד והמורה. בעלי מושג האדנות במשמעת מתעלמים מתכונות נפש רצויות מאוד שהכפיה עלולה להמית אותן. תכונות טובות אלו הן סקרנות, יזמה, עקביות וכו'. תכונות אלו מתנגדות לכפיה. מושג האדנות מסתמך על הפחד והיראה שיש להפיל על התלמידים שלא יעיזו לעבור את גבולותיה של התנהגות רצויה. המחקרים החדשים בתורת הנפש מעידים שהפחד מזיק לנפש ועוכר אותה. משמעת האדנות נשענת במעט או בהרבה על ענשי הגוף והרוח כמו: מלקות, מכות ובזיון התלמיד בפרהסיה. בבתי־ספר רבים, בעבר, היו מקציעים תא אפל שבו נכלא הילד שסרח — לשעה או שעתיים. נהגו כמו כן לפרסם ברבים את שמות הנענשים בכונה לדכא את רוחם ולהפיל עליהם אימה ופחד כדי שיצייתו להבא לגזרות המורה. המעולים שבין המחנכים לא מצאו קורת רוח בעונשים אלו. הם ראו בעונשים הללו כיעור מוסרי שעדין הרוח סולד מהם. ברם המחנכים הטובים האלה לא הציעו דרך חדשה כיצד לחנך ילדים במדות טובות והנהגות משובחות.

ג

בתחילת המאה העשרים נוכחו המעולים שבין המחנכים שדרך הציות במשמעת אינה הדרך הרצויה בחנוך. הם בקשו דרך חדשה בבעיה זו. אז יצא ספרו הנודע של דזוהן דיואי שסלל דרך חדשה במשנת המשמעת. ספר זה משך אחריו מחנכים רבים שבקשו דרכים חדשות ושינוי ערכים בחנוך.

המורים בעלי היוזמה הנהיגו בבתי ספר „שלטון תלמידים״. התלמידים נתמנו למפקחים ומשגיחים על המשחקים בחצר בית הספר וכו׳. הם קבלו סמכות בענינים קלים של סדר בית הספר. וגם שלטון תלמידים זה הביא לידי תוצאות טובות במשמעת. המשגיחים אמנם היטיבו את דרכם הם. הם נהנו הנאה מרובה מהפיקוח על תלמידים אחרים. מבחינה חנוכית אנושית שלטון התלמידים נפסד. המשגיחים הללו למדו לשלוט באחרים. יש מהם שלמדו גם את העריצות. המורים לא הצליחו להסביר לתלמידים המשגיחים שתעודתם אינה בשלטון ולא כל שכן השררה, אלא עזרה וסיוע לתלמידים. אף על פי כן „שלטון התלמידים״ מציין חפוש דרכים ובקרת עצמית בחוגי המחנכים שהיו מחזיקים במושג הציות של המשמעת.

התעשיה והרכושנות שבאו לעולם במשך שתי מאות השנים האחרונות שינו את פני החיים וגם את פני החנוך. שלטון המלכים והעריצים נתרועע. מהלך ליברלי־אנושי נוצר בחנוך. כשם שהעריצות התמוטטה קצת כן נתרכך גזר דינה של משמעת הציות. ברכושנות שלטת הדעה על התחרות חפשית. החנוך קבל מהרכושנות את הדעה של התחרות חפשית כנהוג במסחר ותעשיה. המורים בקשו לרכוש את מרותם על התלמידים ע״י התחרות. בד בבד עם ההתחרות עולה מושג ההצלחה. המורים המחזיקים שהתחרות יפה למשמעת מאיצים בתלמידים שיצליחו בלימודיהם ויגברו היילים ברם, ההתחרות וההצלחה הן בבחינת „אליה וקוץ בה״. בקשת ההצלחה מסנורת את עיני שוחריה. המבקש להצליח עלול לבוא לידי תקלות רבות כמו אנוכיות, עקשנות והתעלמות מטובת הבריות. יש שהאדם המבקש להצליח נאלץ להשתמש באמצעים בלתי־מוסריים בכדי להגיע לרמתה של ההצלחה. השאיפה להצלחה מסוכנה גם מבחינה אחרת. השואף להצלחה הוא גם מועמד לתבוסה וכשלון. יש תלמידים שהכשלון שורט בנפשם שרטת עמוקה ומכאיבה. הכשלון עלול להביא מורך ויאוש בלב התלמידים ויהיו עצבים ודוויים ימים רבים.

השאיפה להצלחה אינה דוחפת את כל התלמידים במדה שוה. יש תלמידים שאינם ששים ושמחים לקראת ההצלחה. בכלל לא רב הוא מספר התלמידים המתפעלים מההצלחה. היוצא מכל האמור הוא שההתחרות וההצלחה אינן יסודות טובים למשמעת בבית הספר.

הדרך האחת והטובה במשמעת היא היא המשמעת על ידי טיפוח תכונות מוסריות־אנושיות בילד. המשמעת אינה ענין מחוץ לחנוך. חלק הוא מהחנוך וצריך

ללמד אותה כמו שמלמדים חומש לשון וכו׳. משמעת של טיפוח האופי משמעת יוצרת היא. את המשמעת הזאת יש ללמד על ידי דרכי עזרה הדדית ויחסי ידידות ושותפות של עבודה בין הילדים לבין עצמם. משמעת כזאת מפתחת ומגדלת בילד את הכוחות הנפשיים ונטיות רוחניות רצויות לחברה. משמעת יוצרת שואפת לפתח בילד את היכולת להדרכה עצמית ופיתוח רגש של אחריות. תכונות נעלות אלו מתפתחות כשבית־הספר והסביבה מכשירים את הקרקע לגידולן. קשה וארוכה היא הדרך במשמעת הזאת, אבל כל דבר נעלה קשה הוא ואינו נקנה אלא על ידי סבלנות ועבודה קשה. דרך אחרת למשמעת כזאת אינה בנמצא.

ד

נסיונות שונים במשמעת יוצרת נערכו, למשל, בבתי־הספר מיסודה של המחנכת המפורסמת מונטיסלרי. התלמידים בבתי־הספר הללו עסקו בלמודים בלי מפקח ומשגיח עליהם. המורה היה כמדריך וכעוזר בלבד. בבתי־הספר האלה לא נתקימה בעיה של משמעת. משמעת פנימית־מוסרית ללא לחץ, אונס וכפיה. במקום שמצב הדברים טבעי הוא — שם לא תקום ולא תהיה שאלה של משמעת. החוקר סיארס ערך נסיון מענין במשמעת המוכיח את יתרונן של הדרכות חיוביות על גזרות וציותים שליליים. אגב, הוא הראה שעונש מביא לפעמים לתוצאות טובות — אם המעניש הוא יקר ואהוב על הילד הנענש. אולם מרות הן תוצאות העונש אם המעניש אינו חביב על הנענש.

רב הוא הלקח העולה מכל הנסיונות האמורים. מהן אנו למדים שהמשמעת ענין חנוכי וחיובי הוא. המשמעת אינה רק שמורה נגד הרע אלא חנוך מתמיד לטוב. משמעת — פירושה לא יראה ולא כפיה אלא טיפוח רגש של אחריות, שיקול־הדעת וסבלנות. המשמעת היא נצחית. היא אינה צריכה לפסוק מחיינו המשמעת הכרח חיים היא. שיאה העליון הוא המוסר, ותוצרתה: האדם האהוב למקום ואהוב לבריות.

סוף

„הנסיעה תל־אביבה"

(סיפור)

מאת יהושע חורובסקי

היה זה ליל חורף ירושלמי רגיל. טיפות הגשם החזק התדפקו על חלונות החדר הקטן, וגירשו את אחרוני העוברים ושבים, מן הרחוב לבתיהם. גופו הארוך והמצומק של יוסי היה מכורבל מתחת לשמיכות העבות ועל פניו היתה נסוכה ארשת־סיפוק מחייכת.

יום גדול מלא וגדוש הרפתקאות צפוי היה ליוסי ליום המחרת. הוא עמד לבקר בפעם הראשונה בחייו את העיר הגדולה המרוחקת כארבעים מיל בלבד מעירו. אך לו נדמה היה, שעיר זו שכה רבות שמע עליה, נמצאת אי־שם מעבר להרי יהודה, שנראו בעיניו כאילו הם משתרעים על פני שטחים עצומים אשר אין להם סוף.

בחלומו, והנה הוא מטייל לאורך שפת־ימה של אותה עיר השוכנת על חופו הכחול של ים־התיכון. מרקד ומשחק בחול הלבן והרך, אשר באורח „פלא" אינו מלכלך את בגדיו כאותו עפר ירושלמי כהה החסר ברק והמעורב אבנים וצרורות. לאחר טבילה במימי הים והתקלחות במי־מעין קרים, הוא יוצא לטייל על פני רחובות העיר הגדולה, כשהרגשת רעננות נעורים חולפת בגופו. בסקרנות רבה הוא נעצר ליד חלונות הראווה המפוארים ומזין את עיניו במוצגיהם היקרים.

שרשרת חלומותיו נקטעה, והוא מתעורר כשמרגיש טפיחה קלה על שכמו. הוא פוקח עיניו, ורואה את אמו ניצבת עליו, כשפניה מחייכים לעומתו חיוך אמהי רחב מלא רוך ואהבה.

— „הגיע הזמן לקום יוסי"!

— „חבל מאוד שהערת אותי, אמא".

— „מדוע"?

— „הפסקת אותי באמצעיתו של חלום מתוק".

— „אל תצטער על כך יוסי, בעוד שעות מספר — והחלום יהפך למציאות".

יוסי קופץ ממיטתו, מתלבש, וממהר לבית־הכנסת הסמוך לביתו להתפלל תפילת שחרית כשרגליו מנתרות באויר וכמעט שאינן נוגעות בקרקע מרוב שמחה. בעצבנות הוא בולע את ארוחת הבוקר שאמו הכינה עבורו. הוא בודק בדיקה אחרונה את חפציו האישיים הארוזים בקפדנות רבה, ועומד מוכן לתזוזה.

כעבור שעה קלה הגיע דודו. אתו עמד יוסי לנסוע לעיר הגדולה. הוא נפרד מהוריו ויוצא בלווית דודו לתחנת האוטובוס ההולך לתחנת הרכבת, וכעבור 15 דקות הגיעו למחוז חפצם.

תחנת הרכבת היתה מלאה רוכלים ערביים שהכריזו על סחורתם בקולי־קולות. בשפה לא־שפה, שהיתה מין בליל של מלים שחזרו על עצמן, בערבית, עברית, ואידיש. לאחר שדודו קנה את הכרטיסים הם עלו לאחד הקרונות. יוסי תפס מיד עמדה „אסטרטגית" ליד חלון בכדי שיוכל להזין עיניו בנוף הירושלמי ההררי והפראי למחצה. וגם בכדי שיוכל להוציא את ראשו בשעת הסיבובים החדים, ולראות את הקטר המהביל והמתנשף המוביל את הרכבת בהשאירו ענני־עשן שחורים מאחוריו.

סוף־סוף נשמע קול צלצולו הגואל של הפעמון וכעבור מספר שניות השמיע הקטר יללה ארוכה ונוקבת והרכבת ניתקה ממקומה. יוסי עומד ליד חלון תאו ובוחן את פרצופי הרוכלים הערביים החולפים על פניו. הללו מנצלים את הדקות האחרונות לשם העלאת הפדיון, וידיהם המיובלות מושטות כלפי הנוסעים העומדים ליד החלונות. מבטים מלאי התרפסות והכנעה נשקפים מעיניהם הכבויות, החסרות ברק־חיים. הם מציעים את סחורתם במחיר זול בהרבה מהמחיר שדרשו בראשונה, אך ללא הצלחה רבה.

מהקרון הסמוך נשמעת קול זעקתו של רוכל מסכן, שנוסע לא ישר „סידר" אותו, לקח ממנו אשכול הגון של ענבים, כשהרכבת כבר היתה במהלכה, מבלי שישלם תמורתו. הלה העמיד פנים כאילו מחפש בכיסיו אחרי כספו, ובינתיים התרחקה הרכבת מהתחנה, כשהרוכל הערבי המסכן רודף אחריה ברגליו היחפות, ומבול של קללות ערביות עסיסיות ניתך מפיו על ראשו של גזלן זה, שעשקו בצורה כה מחפירה. אך — זעקותיו וקללותיו של המסכן נבלעו ברעש הקטר המתנשף, ובשקשוקי גלגלי הברזל של הקרונות.

דודו, שהיה עד למתרחש, מילמל לעצמו: „ערבים אלה מסוגלים לרצוח נפש, עבור פרוטה אחת. אינני מקנא בנוסע זה, כשהרוכל הלז יפגוש בו ויכירהו". ותוך כדי דיבורו שילשל ידו לכיס מעילו העליון, העלה משם סידור קטן וקרא בו את „תפילת הדרך". בסיימו הגיש הסידור ליוסי באמרו: „הנה! אמור גם אתה את תפילת הדרך", אנו עוברים דרך סכנות, בין הרים וסלעים תלולים, ועל גבי גשרים התלויים ועומדים באויר... ודרך כפרים ערביים שוטמים לנו. אנו זקוקים לרחמי שמים לעבור דרכנו בשלום.

יוסי ממלא אחרי דברי דודו כשגופו רועד במקצת לשמע תיאור הדרך בפי דודו. אך הוא נרגע בראותו יתר הנוסעים היושבים במקומותיהם במנוחה וכל סימן של התרגשות וחרדה אינו ניכר על פניהם. ובעצם — גם לא על פני דודו...

בינתיים יצאה הרכבת מהתחום העירוני והנוף ההררי התחיל להתגלות על כל הדרו. יוסי שכח את כל עולמו, ועיניו היו צמודות כלפי מחזות הנוף הנשקפים מבעד לחלון תאו.

סוף

ותומכיה מאושר

מאת בועז כהנא

כבר עברה תקופת הסתיו ומזג האויר נשתנה. פתאום החשיך הרקיע והעננים הורידו את מימיהם. הרגשנו את הקרירות שנכנסה לתוך עצמותינו. החורף בא.

אני ושני חברי לחדר היינו כגוף בלי נשמה. אין שום התלהבות. אין די חום. החלטנו לקנות קומקום. כל אחד תרם שלש לירות וקנינו. עכשיו נתמלאו נשמותינו התלהבות. שלשתנו יושבים ושותים משהו. — תה או קפה. והנה נכנס עוד בחור לחדר ונצטרף אלינו. מיד התפתחה שיחה על פילוסופיה, על תכלית היהדות בארץ ישראל וכדומה, נושאים מנושאים שונים. כל זה נתרחש סביב לקומקום.

אחרי שהפלגנו במחשבות ובדעות, שומעים אנו מפי המסובים ספורים יפים ומענינים. אנו מסיימים את „הקומזיץ" (עברית טהורה!) בשירי הארץ.

אי אפשר לסיים מאמר על קומקומנו בלי לתאר השפעתו על למודני. פעמיים בשבוע התאספנו בחדרו של בחור אחד, מלאנו את הקומקום מים והכנו כוסות וכפיות. במשך הזמן שחכינו לרתיחת המים, התכוננו לשעור בחומש. מה זאת אומרת „התכוננו"? בטרם אנחנו מתענינים בחומש, דרושה הכנה. הכנה אומרת שירה, זמרה, רקודי הארץ ודברים דומים להם שיש בהם משום בטול זמן. בכל זאת הצלחנו להכין את השעור. איך? איני יודע.

עכשיו נחשב הקומקום כחלק מחיינו. כשאנו מסתכלים בו, אין אנו רואים סיר פשוט או חתיכת כרים. אנחנו רואים מעין עשיר, שממנו יוצאים מי שמחה ורינה, ומי בינה ודעת. והנה בעוד חודש נעזוב אורח־חיים זה ונשוב לחיים אחרים; חיים שאינם מתנהלים סביב הקומקום אלא סביב דבר אחר — השעון, הזמן...
בסביבה כזו קשה למצוא מקום לקומקום.

המשמעות של עם סגולה

מאת משה ב. פאטשינא

„וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר לך, ולשמר כל מצותיו. ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת, ולהיותך עם קדוש לה' אלקיך כאשר דבר". (דברים כו, יח־יט).

מהפסוק הזה, שנמצא בתורה, אנו יכולים לעמוד על המובן האמתי של התואר „עם סגולה". נכון הוא שעם הסגולה הזה הוא עליון על כל הגוים, ועם קדוש לה' אלקיו. ומאליו מובן שאחריות יותר נעלה ונשגבה מוטלת על עם קדוש ועליון. אם הוא באמת עליון, הוא בעצמו יכיר באחריות שלו, וידע שעליו להדריך את ההמון. וכי מדוע ניתן לו היתרון? אמנם יש סיבה וטעם לעליונות שלו. היתרון והעליונות מטילים חובה. ומהו התפקיד הנשגב הזה? ודאי שתפקידו של עם סגולה הוא ללמד ולהדריך בדרך הישרה את העמים הפחותים ממנו, ולהרים אותם עד שיגיעו למדרגתו של העם העליון עצמו. יפה תיאר ישעיהו הנביא את התפקיד של העם הנבחר: „הן עבדי אתמך בו, בחירי רצתה נפשי; נתתי רוחי עליו, משפט לגוים יוציא. . . לאמת יוציא משפט" (ישעיהו מב, א־ג).

תנאי הזמן גרמו לצורך בעם מיוחד להדריך את יתר העמים. בני אדם שכחו את ה', ולא התחשבו אפילו בנוכחותו ובמציאותו בעולם. הם ראו את תכלית קיומם בהבלי תענוגיהם ובהספקת תאוותיהם. לכן היה מן ההכרח להקים עם שהוא למעלה מן התאוות החומריות האלה, ושאין בו הפריצות הזאת שנמצאת באומות האחרות. על העם הזה להודיע מעצם הוויתו את אמיתות הבורא ומציאותו.

העם הזה איננו מגיע להגשמת תפקידו רק בדברים בעלמא. צריך להיות עם הדברים „מעשה". ולכן פירש הפסוק הנ"ל בדרישה לעם סגולה, והורה את המעשה הדרוש מעם קדוש ועליון. והוא שמירת המצוות — „ולשמר כל מצוותיו". כדי לקיים את תעודת העם העליון, צריך העם הזה להיות למופת לגוים במעשיו ובמהותו לשמור את המצוות המיוחדות לו. זהו התנאי לקיום העם הסגולה עצמו, וזהו הדרוש מהם — שמירת מצוות ה'. „ועתה אם שמע תשמעו בקלי, ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגלה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש..." (שמו יט, ה־ו).

השמות של „עם סגולה" ו„גוי קדוש" אינם מביעים את המושג של עליונות גזעית. הרעיון המובע בשמות האלה הוא הרעיון של אחריות וחובה נעלות, כי העם הזה, הנבחר להיות עם סגולה וקדוש, צריך להתנהג ככהני ה'. אין לעם הנבחר שום יתרון גזעי! כי לוא היתה לו יתרון גזעי, אי־אפשר היה להתייחס אליו וליתר אומות העולם במידה שווה. והתורה כן מתייחסת לעם ישראל ולאומות העולם במידה שווה, כי „תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם" (במדבר טו, טז).

מותר לכל אחד להתחבר לעם הנבחר, כי חברי העם הזה אינם בני גזע עליון. יש רק דרישה אחת לחברות בעם הסגולה וזוהי — עבודת ה' ושמירת מצוותיו. לא בחר ה' בישראל מפני שמבחינה פיסית או מבחינה שכלית עלה על עמים אחרים. סיבת בחירת ישראל היא, שהוא הכיר בתעודה ובתפקיד של האדם, והקדיש את עצמו לקיום התפקיד הזה. בתור עם סגולה קיבל על עצמו לחנך את האומות האחרות עד שהן יאמינו בה' ויקיימו את תפקידם.

יש דעה, שה׳ לא בחר בישראל, אלא שישראל בחר בה׳. דעה זו מסתמכת על הכתוב במכילתא (סדרת יתרו, פרשת אנכי) וגם בספרי של וזאת הברכה („ויאמר ה׳ מסיני בא וזרח משעיר״): „כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות. בתחילה הלך אצל בני עשו... לא היתה אומה באומות שאליה לא הלך ודבר ודפק על פתחה לבקש מהם לקבל את התורה. וכשבא הקב״ה אצל ישראל, פתחו כלם פיהם ואמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע״. מסתבר, שבאמת ישראל בחר בה׳ ולא להפך. וכל אחד שיבחר בה׳ נעשה חבר עם הסגולה. וכך אומר הרמב״ם במשנה תורה, הלכות שמיטה: „כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה׳ לשרתו ולעובדו, לדעה את ה׳ והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם; הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה׳ חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים...״ (פרק יג, הלכה יג). ולכן אין שום שאלה של גזע בחברות בגוי הקדוש — בעם הסגולה.

לעם ישראל יש רק זכות הבכור. „ה׳ יחד שמו עלינו ביותר, אבל ה׳ אחד — על כל באי עולם״ (ספרי ואתחנן „ה׳ אלקינו״). תעודת הבכור בעולם הזה היא לקרב את שאר בני ה׳ לתורה, זהו התפקיד של עם ישראל. וכשישיגו את הגשמת התפקיד הזה, תהיה תעודתו בעולם מושלמת ומקוימת.

דוד איש המחתרת

מאת ישעיהו רוזן

„... הודעה רשמית. אניות הצי המלכותי חסמו את כניסתה של אנית עולים בלתי ליגאליים לחוף השפלה. חלופי היריות שהתפתחו הביאו לחמש אבדות בנפש ולעשרים ואחד פצועים מבין העולים״.

כחצי שעה לאחר מסירת הודעה זו קבל דוד, שהיה נגר על פי מקצועו וחבר ה„ארגון״ מחוץ לשעות עבודתו, פקודה להתנקש בחייו של חייל אנגלי. רוברט פטרסון, 84652, היה שם אחד מני עשרות שמות של אנשי צבא בריטיים שנשמרו בתיקי ה„ארגון״. המפקד יהודה שנתן את הפקודה ומסר את תכנית הפעולה לדוד באופן אישי הוסיף שיש לקיים את ביצועה עוד באותו יום לפני השעה הששית אחר הצהרים. באותה שעה עמד להתחיל העוצר. דוד נפרד מיהודה כשבכיסו מונח אקדח.

תוך כדי הליכה לאורך רחוב הירקון בדרכו אל המטרה הוטרד דוד על־ידי אי־מנוחה שהציקה ללבו. מחשבות רבות והרהורים שונים חלפו במוחו. האם בצדק

מגיע העונש לאותו רוברט, הרי ככלות הכל הממשלה הבריטית ולא היחיד — החייל הנתון לפקודה, מונעת את הגשמת הרעיון הציוני. מאידך, עלתה באזניו זעקתם של ששת מליון היהודים הנרצחים. העולם לא פעל למענם מאומה. מעטים נשארו בחיים, האם אינם זכאים לקורת גג, למולדת? ומה על אלה שנהרגו באותו בוקר על ספון אנית המעפילים?

מראות גיטו ורשה עלו לנגד עיניו. הרס חורבן, זעקת חללים, ריח אבק השרפה, קול התפוצצות, המולה... כל זה קרה באביב 1942, משם נצל בדרך־נס. אך ככל שהרהר על השליחות שהוטלה עליו הלכו הספקות ורבו יותר ויותר. ומה בדבר הורי החייל הבריטי; על שום מה יטול את נפש בנם ואולי בנם יחידם, ומה על חייו הצעירים של רוברט? מה עוול עוללו? ואולי... אולי אהב את היהודים ואולי אף עזר להם, כן הכל נכון אבל... אבל ככלות הכל אנו נמצאים במצב של מלחמה, וכך דרכה של כל מלחמה שהיא לוקחת נפשות חפות מפשע. ונוסף לכל — המשמעת. נתנה לי פקודה ועלי לבצעה. זהו צו ואין לי להרהר אחריו. זוהי הדרך היחידה בה נוכל להשיג את עצמאותנו.

הוא התקרב יותר ויותר למקום הפעולה. ככל שהרבה לחשוב על אותו ענין אבד את חוש הזמן ולא חש במירוצו. דוד חשב על קרבנו רוברט פטרסון, 84652. מדוע דוקא הוא ולא שכנו. ועוד יתרה, מדוע לא את הגנרל. חשוב על זה, עליך להרוג בחור שמן הסתם יחכה בקוצר רוח לשוב ללונדון, גלאזגו, או אולי לכפר שקט בחופו המערב של האי.

ספקות אלו התחזקו בקרבו... לפתע קול יריה פלח את האויר. ראשי אנשים הציצו מהחלונות כשהם מפוחדים. עיני כולם נטויות היו לכיוון אחד, לעמוד החשמל אשר בפינת הרחוב. לצדו של העמוד שכבה גופה.

דוד מוטל היה מת.

מתוך המשורין שודרה הודעה אלחוטית למרכז המשטרה ביפו:

— „... זה עתה הרגתי בחור יהודי. השעון הורה 6:70 והעוצר נכנס לתקפו, הוא שוטט הלוך וחזור ללא מטרה. אחכה לבואו של הסרג׳נט לבדוק את..."

— „הרופא הצבאי ושני סרג׳נטים יגיעו מיד. אגב, מה שמך ומספרך הצבאי?"

— „רוברט פטרסון, 84652".

אבי

מאת הרב ד״ר משה אהרן ריגר

אבי הגאון ר׳ שמחה זליג זצוק״ל נולד בכ׳ אדר תרכ״ד בנובוגרודוק ובא עם הוריו לבריסק בשנת תרל״ד. הוא הושפע בחסידות מר׳ יהושע לייב דיסקין זצ״ל, ומזמן לזמן היה בא להבחן אצלו בתורה. בשנת תרל״ח נתקבל לאב״ד בבריסק ר׳ יוסף דוב הלוי סולובייצ׳יק, וכשבא הרב החדש הביאו את אבי להבחן אצלו. אותו זמן נזדמן לבריסק ר׳ חיים הלוי בן הרב, שהיה אז ראש ישיבה בוולוז׳ין, והוא העיר לאביו: „אבא, למה אתה תוהה על בקיאותו, צא וראה האיך הוא לומד על הדף״.

מאותו יום ואילך היתה שרויה ביניהם אהבה גדולה, ולא זזה ידו של ר׳ חיים מיד אבי הן בדברי תורה והן במילי דעלמא — כל ימי חייו. עד שנת תרמ״ב שמע אבי חידושי תורה מר׳ יוסף דוב סולובייצ׳יק. והוא כבר נתפרסם כלמדן גדול, אף כי בריסק היתה אז עיר מלאה חכמים ולומדים ולקנות בה שם למדן גדול לא היה קל. לאחר חתונתו קבע מושבו בוולוז׳ין; ישיבת וולוז׳ין הגיעה אז לשיא פירסומה ובין מאות הבחורים נמצאו הרבה „עילויים״. ואבי, שהיה אז בן כ׳ שנים, כבר נודע לתהלה כבקי בש״ס ו„ראשונים״. (בספר „חידושי ר׳ חיים הלוי נזכרו דברי אבי ז״ל). היו אז בוולוז׳ין שני ראשי־ישיבות, הנצי״ב ור׳ חיים, ולכל אחד מהם שיטה משלו בלימוד. דרכו של הנצי״ב לדעת את הסוגיה על כל סברות הראשונים בבקיאות נפלאה, ולתבוע ידיעה זו גם מתלמידיו; דרכו של ר׳ חיים לנתח את הענין לגופו ולהתעמק בדברי הראשונים והרמב״ם במיוחד. בין התלמידים היו שנטו אחרי הנצי״ב והיו שהחזיקו בשיטתו של ר׳ חיים, ורק יחידי סגולה היו תלמידים לשניהם יחד. אבי נמנה עם התלמידים המובהקים האלו.

בשנת תרנ״ב כשהרשות סגרה את „ישיבת וולוז׳ין״ וגרשה את הנצי״ב, הוטל על אבי לפסוק את השאלות בוולוז׳ין. לא עברה שנה ובבריסק נפטר ר׳ יוסף דוב־בער ונתמנה במקומו ר׳ חיים. מיד הזמין ר׳ חיים את אבי לבוא לבריסק ולשמש ראש ישיבה בבית המדרש „משמר״, ומו״ץ לפסוק שאלות. והוא הפוסק הראשי בבריסק דליטא, הוא הראב״ד בעיר זו וגם מערי הסביבה התחילו לפנות אליו בשאלות בעניני דינים והלכות.

גדולתו היתה לא רק בבקיאותו בש״ע ובשו״ת, אלא גם בידיעתו את הדינים במקורם בגמרא ובראשונים, והיה בקיא ברמב״ם ובנושאי כליו, ובתשובות הגאונים בדורות האחרונים בליטא וברייסין. מלבד המנהגים שידע מן הספרים חקר ודרש אצל זקני העיר מהרה״ג ר׳ שלום מנשה ז״ל, שהיה לו השפעה גדולה על פרנסי העיר ועל האנשים הפשוטים. גישתו המהפכנית בהלכה עוררה, כמובן, חילוקי

דעות. היו קהלות שבחרו בדרשנים ועסקנים לשמש בכתר הרבנות, והיו שנבחרו לרבנים על ידי המלצות וקשרי־יחוס... דוקא ביניהם היו מחמירים בהלכה שגרמו סבל בפסקיהם לעגונות וקצבים עניים. ואילו אבי, כיוון שהגיע לידו שאלת עגונה — היה טורח הרבה למצוא היתר לעגונה עלובה.

נוסף לגדלו בתורה היה בעל מידות תרומיות; עניו ושפל ברך. פשטן בלימודיו ובשיעורו. לא היה אומר פלפולים. שיעורו עשה רושם כאילו הוא דף גמרא פשוט, ואליבא דאמת חדר אבי ז״ל לעומקה של הסוגיה והיה מתרץ בפשטות כל קושיות ר׳ עקיבא איגר ויתר המפרשים, והורה לתלמידיו דרך הבנה פשוטה בתלמוד, בשיטת ר׳ חיים. אבי ז״ל נודע כנוטה לקולא בהוראה והכל פנו אליו בשאלות.

כן נתפרסם כצדיק והיו רבים באים אצלו לקבל ממנו ברכות. אף ר׳ חיים היה שולח אליו אנשים שיתפלל בשבילם. פניו עליזות תמיד ומביעות טוב לב ורחמים. מעולם לא ראוהו כועס. כל חייו היו חיי חיי עוני ודחקות. ספרו שהיה מן הראשונים שהוצאו להורג. עד הרגע האחרון היה מנחם ומעודד בגיטו.

אף על פי שרוב חכמי הדור היו פונים לאבי ז״ל בשאלותיהם וכל בני עירנו חלקו לו כבוד, מעולם לא הניח לשום אדם לשמשו, לא חבש מצנפת של רב ולא ישב ליד ארון הקודש כמנהג הרבנים. לא הטריח את הצבור להמתין לו, אלא הקפיד להיות כאחד העם. בחדרו לא היו דלתות, כעין סמל שביתו פתוח היה לכל, והחלכאים והמדוכאים שפכו לפניו את מרי שיחם. הוא היה אהוב כל כך על הצבור בעירנו, שפרנסי הקהילה החליטו פה אחד לקבלו לרב העיר אחר פטירתו של ר׳ חיים ז״ל, אך אבי זצוק״ל סרב.

משנת תרנ״ד שמש כראש אב בית־דין עד היום המר, ד׳ מרחשון תש״ג, יום שהנאצים הטמאים השמידו את העיר ויושביה, והוא היה מראשוני הנהרגים על קידוש השם בעיר, בה ישב רוב שנותיו והרביץ תורה ברבים והורה דרך לעם.

„הכנסת כלה" — ש. עגנון

מאת מרדכי שפיגלמן

אלה תולדות ר׳ יודיל חסיד, יהודי תמים שהיה גר בכפר יהודי טפוסי באירופה. ר׳ יודיל חסיד מייצג את הדור הישן. יומם ולילה יושב ר׳ יודיל בבית המדרש ונהנה מזיו התורה ומעבודת הבורא. בעיניו, התורה אידיאל, ולא קרדום לחפור בו. השקפת עולמו רוחנית היא. העולם כולו נראה לו כעולם יהודי מלא טוב. כל הדוחק שבחיים לא איכפת לו, כי הוא יכול להשביע את נפשו באמירת פרשת

המן וכדומה הוא מצדיק את מצבו ע״י פסוקים שונים בחז״ל, כמו „עם הארץ אסור לאכול בשר״. מובן מאליו שעניו כר׳ יודיל חושב את עצמו לעם הארץ.

חייו היום יומיים משתנים כשהגיעה בתו הבכירה לפרקה. ניטלה על ר׳ יודיל ההתחייבות לצאת ממקום מגוריו לאסוף כסף בשם המצוה החשובה „הכנסת כלה״. רב העיר כתב לו מכתב המלצה להלהיב לבבות של אוהבי צדקה. לפני נסיעתו מתחיל טקס פרידה, ר׳ יודיל מתחיל באמירת תפילת הדרך וממשיך בפסוקים שונים המבקשים שמירה נגד מכשולי דרך. נאמרו פסוקי תהילים עם רמז למלאכים שיוליכו אותו בשלום על דרכו. ר׳ יודיל נושק את המזוזה ג׳ פעמים ומוסיף עוד בקשה לה׳ כאשר אשתו ובנותיו מאחלות לו הצלחה בשליחתו. ר׳ יודיל עולה על העגלה ומצווה לבעל העגלה לנסוע.

כשקוראים על מסעות ר׳ יודיל חסיד, הקורא מרגיש עצמו בעולם יהודי. לפניו מתגלה הדור הישן שתכונותיו הן אהבת הבריות ומסירות נפש לבורא. עגנון מציג לפנינו אנשים כאפרים מכניס אורחים, שלא ישב לאכול סעודתו בלי אורחים מסביב לשלחנו, וכר׳ יודיל שאינו מפחד מסכנות דרך כי הוא מרגיש השגחת ה׳ עליו.

כעבור זמן מה ר׳ יודיל אוסף די כסף כדי להשיא בתו. אבל חל שינוי בשליחותו, כי הוא מחליט שיש גם ליהנות מחיים גשמיים. לכן יתאכסן במלון מפואר. בינתיים נודע לגביר העיר כי איש עשיר בשם ר׳ יודיל מתאכסן במלון. אין הוא יודע, כי זה הוא ר׳ יודיל חסיד ולא ר׳ יודיל הגביר, שהוא בן עירו. גביר העיר פוגש את ר׳ יודיל ומנהל אתו משא ומתן בדבר שידוך. שניהם מסכימים לשידוך ומבטיחים נדוניה גדולה. אחר גמר כל העסקים מוכרח ר׳ יודיל לעזוב את המלון כי לא נשאר לו כסף. ר׳ יודיל חוזר לעירו וממשיך שוב בחייו כבימי קדם — ישיבה בבית המדרש.

יום אחד בא מי שעתיד להיות מחותנו לבקר את ר׳ יודיל בענין השידוך ומוצא אותו יושב ולומד בבית המדרש. ר׳ יודיל מזמין אותו לביתו. כאשר אשת ר׳ יודיל שומעת על הענין היא אינה יודעת מה לעשות. הרי אין להם דירה יפה וגם אין דבר. היא מפחדת שמא השידוך יתבטל כאשר הגביר יודע על זה. יש לה רק עצה אחת, והיא — לשחוט את התרנגול הנאמן שלהם, ר׳ זרח. כל יום ויום היה התרנגול מעורר את ר׳ יודיל עם נץ החמה לקום לעבודת הבורא. ר׳ זרח מבין שרוצים להביאו קרבן לשם הצלת השידוך. הוא בורח ואחריו רודפת אשת ר׳ יודיל. ר׳ זרח מתחבא במערה חשוכה. אשת ר׳ יודיל נכנסת לתפוס אותו. בתוך המערה היא מוצאת ארגז מלא אבנים יקרות. וכל דאגותיה נעלמות. היא קנתה אוכל והתקינה סעודה כיד המלך. הגביר נתרשם מהכל והוא קובע יום לחתונה.

מתולדותיו של ר׳ יודיל אנו מסיקים את המסקנה: „רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה׳״.

ש. י. עגנון מצייר באופן נפלא תמונה בהירה של היהדות הגאליצאית לפני חמישים שנה. הוא מקיף את כל תכונותיה ומציג אותן בדמותן ובצלמן בלשונו המיוחדת. עגנון מחבב על הקורא כל הטיפוסים של החסידות הגאליצאית. הוא מתיחס אליהם ביחס שנובע מתוך אהבה וחמימות להם. הקבוצה שלי זכתה בזה שעגנון בעצמו היה האורח הנכבד שלנו. הוא איש שומר מצוות ובעל תורה ומסורה. מקור שרשיו הראשונים הם מהאוירה שהוא מתאר בספר „הכנסת כלה״. הוא עניו בדיבורו ומסמל בעיני שלשלת של תורה — מדור של ר׳ יודל חסיד עד דורנו שזכה לאתחלתא דגאולה.

מחשבות פרידה

מאת מרדכי יעקב שפיגלמן

מה אספר ומה לא אספר מאשר ראיתי ושמעתי בארץ? כאשר אני רואה את חברי בקבוצה נכנסים למלון וחבילות ספרים, תכשיטים, ומזכרות בידיהם, מרגיש אני כי שעת הפרידה ממשמשת ובאה, כבר הגיע הזמן לחשוב על שובי לארצות הברית. באתי לארץ בתוך קבוצה של שנים עשר בחורים ועשר בחורות. אני לא הראשון שבא מחוץ־לארץ כאחד מי״ב אנשים במטרה לתור את ארץ ישראל. עוד לפני שלשת אלפים שנים נשלחה קבוצה של י״ב אנשים לתור את הארץ ולמסור דין וחשבון על מה שמתרחש בתוכה. קבוצה זאת נשלחה מטעם משה רבינו, בשם בני ישראל שיצאו מסבלות מצרים בתקוה לבוא לארץ המובטחת ארץ ישראל.

נשלחתי לארץ בתור מורה לעתיד לדור הצעיר בארצות הברית. גם עלי למסור דין־וחשבון על המתרחש בארץ. שליחי משה באו מחוץ־לארץ, ממדבר, מארץ לא זרועה. אני באתי מחוץ־לארץ, ממדבר רוחני, לנשום מאוירא דארץ ישראל. הסוכנות היהודית שלחה אותי לארץ בתור מורה לעתיד להתרשם ממנה, ואחר־כך להשפיע על הדור הצעיר מחוץ לארץ. משה רבינו חשב כי אנשי קבוצתו ילהיבו את בני ישראל לעלות לארץ על ידי דין־וחשבון חיובי. שליחי משה לא מילאו תפקידיהם כהוגן. בשל דיבתם שהוציאו על הארץ סירבו בני ישראל לעלות, ככתוב „ויוציאו דבת הארץ אשר תרו אותה אל בני ישראל״. כתוב במדרש שלבני ישראל נסלח כל חטאתיהם במדבר, חוץ מחטא המרגלים, שהוציאו דיבת הארץ רעה. בגלל שליחי משה נתמלאו בני ישראל רגש פחד ויאוש. בגלל המרגלים לא זכה דור המדבר להכנס לארץ ישראל. אני לא רוצה להכשל בדרך שליחי משה. בשובי לחוץ לארץ אני רוצה להנחיל לחניכי התלהבות לארץ. אני רוצה כי הם יתענינו בארץ מקורם ויזדהו אתה, לכן כדאי לכוון את כל שיחותי לטובת הארץ

ולטובת האומה. אני תקוה שבשעה שחניכי יעלו לארץ, כל הדברים שכעת הם דורשים טיפול, כבר יהיו מסודרים.

בדין־וחשבון שלי אני אדגיש את חגיגת החגים בישראל בהשואה לחגיגתם בחוץ לארץ. אספר על תפילתי בבית הכנסת „ישורון" ועל ההתנהגות המנומסת של הקהל בשעת התפילה, מכוונים הם לבם לשמים ואינם מבטלים זמנם בשיחות קלות. אתאר את המון האנשים העולים ויורדים מהר־ציון, כעין תהלוכה של עולי רגל בימי בית־המקדש. אספר את התרשמותי בחג הסוכות בראותי נשיא מדינת־ישראל נכנס לבית־הכנסת ובידיו אתרוג ולולב. אני אזכור כל ימי חיי חגיגת שמחת תורה בחוצות ירושלים. אתאר בחוץ־לארץ איך זכיתי לרקוד בחוצות ירושלים עם ספר־תורה בידי. חגיגות כאלו מתקימות בארץ אחת — ארץ שבה יהודי יכול להתהלך בלי פחד — ארץ ישראל.

אני תקוה שאצליח בשליחותי להשביע רצון אלו ששלחו אותי. אקוה לחזק את הקשר בין הארץ ובין הגולה, להקנות לחניכי התענינות במה שמתרחש בארץ, לעודד אותם שגם הם יחליטו להיות חלוצי הארץ.

מחקר ביחסי תלמידי המכללה בין תלמידי בית המדרש למורים *

מאת אליעזר יפה

מחקר זה דן בשלשה צדדים של יחסים כפי שהם מתבטאים בקרב תלמידי בית המדרש למורים:

1. שאיפות מקצועיות ותכניות לעתיד.
2. יחס הסטודנט לציונות ותכניותיו לגבי מדינת ישראל.
3. יחס הסטודנט לביהמ״ד למורים ותכניותיו הקשורות בו.

כדי לתת תוקף כלשהו למסקנות הנובעות ממחקר זה, היה הכרח לבחור בדוגמה מייצגת של הקבוצה הנחקרת. לכן, חולקו בכל חדר כתה שאלונים לסטודנטים שישבו בחלק קבוע מראש של החדר במרכזו ובחלקו הימני. מתוך ההנחה שתלמידים טובים יושבים יותר בשורות הקדמיות מאשר באחרות, חולקו השאלונים לאורך החדר במקום לרוחב החדר. בסך הכל קבלו 73 סטודנטים שאלונים (43,4% מתלמידי בית המדרש למורים — קולג׳ הנכללים במחקר).

נעיין נא בשאלות המיוחדות שנשאלו ונקבע איזו הנחות שנתנות להקבע כתוצאה מהתשובות שנתקבלו.

ביחס לשאלה: „האם אתה רואה את עצמך ציוני?״ ענה מינימום של 60% מהסטודנטים בכל כתה בחיוב. אחוז הציונים עלה בכתות ביחס ישר למספר השנים שמבלים התלמידים בביהמ״ד למורים. (60% מכתה ג׳ הכריזו על עצמם כציונים, לעומת 85% בכתה ה׳). אחוז הלא ציונים ירד בהתמדה מ־35% בכתה ג׳ ל־22% בכתה ו׳ (הכתה המסיימת). כשנצרף יחד את הנטיה הציונית הרווחת בבית־המדרש והטעמים שניתנו לבחירת ביהמ״ד למורים כמקום הלימודים, אפשר להסיק שביהמ״ד למורים הכניס בלבות תלמידיו אהבה וזיקה לישראל על ידי ההבנה ורגש ההוקרה שהקנה להם המוסד בתרבות והיסטוריה יהודית ומקומן בחיי העם היהודי בכל מושבותיו.

שאלת תכנה של הציונות, אם כי לא נשאלה במישרין, ניתנת להגדרה מתוך תשובות לשאלות המתיחסות אליה. כאשר נשאלו התלמידים אם הם מתכוננים לעבוד במקצועם בארה״ב או במדינת ישראל, אנו מוצאים שבממוצע 70% התכונן לעבוד בארה״ב, ו־51,2% לא התכונן להתישב במדינת ישראל, או שלא החליטו בדבר. מתשובות אלו משתקפת הגדרה חדשה של הציונות, המקובלת על רוב

---

* בית המדרש מתחלק כדלהלן: כתות א׳ ב׳ ג׳ וד׳ תיכוניות כוללים את תלמידי בית הספר התיכוני, — כתות ג׳ ד׳ ה׳ וו׳ את תלמידי המכללה.

הסטודנטים. הגדרה חדשה זו (שהוכרזה גם על ידי מר דוד בן־גוריון) דורשת ממאמיניה קשר חזק של אהבה וזיקה למדינת ישראל, אולם אין היא דורשת עליה והתישבות בה. להגדרה זו יש בעיקר מהלכים בכיתות הגבוהות, בהן כבר מתחילים התלמידים להכין תכניות של ממש לעתיד ועליהם להחליט בין עזיבת ארה״ב ועליה, או דחית העליה לצמיתות או לזמן מה.

בנקודה זו חשוב לברר את הסיבות הניתנות לתכניות עבודה בארה״ב ולעליה או שאיפה לעליה, עלינו להזכיר לקורא שהסיבות הניתנות להישארות בארה״ב הן גם סיבות לאי־רצון לעליה, וכן להפך. להלן רשימת הסיבות בגללן חפצים התלמידים לעבוד בארה״ב, לפי סדר חשיבותן:

1. אפשרויות גדולות יותר ובטחון רב יותר בארה״ב.

2. הצורך במנהיגים יהודיים בארה״ב.

3. קשרי משפחה.

4. ישראל תיעזר על ידי יהודים החיים בארה״ב.

בניגוד לסיבות אלו, להלן הסיבות הניתנות להצדקת עליה לארץ (בסדר החשיבות):

1. ישראל היא ביתו של העם היהודי.

2. ישראל היא מרכז רוחני ליהדות וחובה על יהודי למלאות את המצוה הדתית להתישב בה.

3. זכרונות אישיים בין סטודנטים שהיו בארץ יצרו בהם שאיפה לחזור.

הסיבה האחרונה המנויה מצויה ביחוד בקרב תלמידי מחלקה ו׳ (הכיתה המסימת) בה רב אחוז הסטודנטים שהיו בארץ. עובדות אלו ממליצות בהרבה על תועלת הסמינר הנערך בחסות בית המדרש למורים והסוכנות היהודית בארץ.

נדון כעת על הסיבות שהניעו את התלמידים לבחור בביהמ״ד למורים כמקום לימודיהם. כאשר הסטודנטים הועמדו בפני שאלה זו, הם ענו כדלהלן (התשובות לפי סדר חשיבותן):

1. קודם כל הוכנסה בחשבון תכנית הלימודים השלמה, בין בלימודי קדש ובין בלימודי חול, הניתנת על ידי בית המדרש.

2. הענין שגילה הסטודנט בשפה העברית ורצונו לדעתה עוררו בו את השאיפה ללמוד בבית המדרש.

3. הרבה סטודנטים היו מונעים על ידי רצון להעלות את רמת החינוך היהודי המסורתי באמריקה ואת רמת מנהיגות יהדות אמריקה הדתית.

4. האפשרות לקבל בביהמ״ד חינוך מקצועי טוב ורמתו המקצועית של בית הספר הניע חלק מהסטודנטים להחליט לטובתו.

מיעוט בקרב הסטודנטים הדגיש שתכנית הלימודים או רמת המורים אינה מספקת, אולם הרוב המכריע לא הביע כל אי־שביעות־רצון מביה"ס.

בקשר ישר לשאלה הקודמת עומדת השאלה: „האם בדעתך לסיים את ביהמ"ד למורים?" חשוב לציין שהסיבות שהניעו את התלמיד לכתחילה להכנס למוסד קבלו תוקף במשך זמן שהותו בו. אחוז הסטודנטים המתכוננים לסיים היה גבוה בכל המחלקות — למעלה מ־60% במחלקה ג' ל־100% במחלקות ה' ו'. מדת אי־ההחלטיות בקשר לסיום היתה גבוהה בכיתה ג' (20%) אולם היא יורדת עד שהיא נעלמת בשתי המחלקות הגבוהות. עלינו לציין גם שרוב אלו שלא התכוננו לסיים הגיעו לכך בשל דרישות הזמן המרובות שמטילים לימודי הטבע הכלליים (בניגוד למדעי החברה) כמו רפואה, פיזיקה, חימיה וכו'.

המסקנה החשובה ביותר של מחקר זה לדעתי היא זו ש־63,4% מהתלמידים שנשאלו מתכוננים להכנס למקצועות אחרים מאשר הרבנות וההוראה העברית. רק 27,3% התכוננו להכנס לשני שטחי עבודות אלו.

אין דרך בה נוכל לשער את מידת ההשפעה שאנשים אלו, מומחים גם במדעים הכלליים וגם במקצועות היהדות, יוכלו להשפיע על הקהילות בהן הם יחיו בעתיד. יהדות אמריקה תתעשר, ללא ספק, מהשפעתם על חייה החילוניים והדתיים כאחד.

העובדות המנויות לעיל מוכיחות שעיקרון המיזוג בו דוגלת ישיבה אוני־ברסיטה מוצא את ביטויו הנאמן בביהמ"ד למורים. יכולים אנו להניח, לאור העובדה ש־76,7% מהנשאלים מתכוננים לסיים ולקבל תעודת מורה, שביהמ"ד מעניק לתלמידיו גם השכלה יהודית וגם ידיעה חילונית רחבה, המשלימות זו את זו.

עובדה זו יכולה להחשב כאחד מהשיגיו המזהירים ביותר של ביהמ"ד למורים.

טבלאות סטאטיסטיות

תכנית סיום של סה"כ הנשאלים

מתכוננים לסיים	76.7%
לא מתכוננים לסיים	13.0%
לא החליטו	10.3%

בחירת מקצוע של סה"כ הנשאלים

מקצועות חפשיים	63.4%
חנוך יהודי ורבנות	27.3%
לא החליטו	9.3%

האם רואה אתה את עצמך ציוני?

בארה"ב?

מחלקה	כן	לא	לא החליטו
ג'	70%	10%	20%
ד'	80%	15%	5%
ה'	70%	10%	20%
ו'	52%	38%	10%

האם אתה מתכונן לעסוק במקצוע

מחלקה	כן	לא	לא החליטו
ג'	60%	35%	5%
ד'	70%	30%	5%
ה'	85%	15%	5%
ו'	78%	22%	5%

יסודות השחרור ליהודים באמשטרדם

(בראשית המאה הט"ז)

מאת מאיר צבי קצפר

הזכות לחיות בתנאי חופש שדרשו וקבלו היהודים הראשונים שדרכו על אדמת ניו אמשטרדם (ושחגיגת נצחונם נסתיימה זה עתה) הנה תוצאת תהליך מקרים שמקורם באמשטרדם. באמשטרדם מצאו האנוסים מקלט בטוח בזמן שכל שאר ארצות אירופה המערבית היו סגורות בפניהם. קהילתם גדלה, והאנוסים ששבו אל חיק היהדות קבלו זכויות והשתתפו במסחר. הצלחתם אפשרה כניסת היהודים לאנגליה, וישובם הזמני בברזיל, שמשם הגיעו לניו אמשטרדם. השפעת יהודי אמשטרדם עמדה להם בהשגת רשיון להתיישב ולחיות כרצונם.

אמשטרדם שמשה מקלט לפליטים רבים מגזעים שונים. אף כי לא נהנו היהודים מזכויות מלאות מכל מקום היתה אמשטרדם „נוה הסבלנות" לפי ערך הימים ההם ששם מצאו שלות הנפש, אוטונומיה בעניניהם ובטחון אישי.

כשעדיין נמצאה אמשטרדם תחת ידי הקתולים הראתה רוח הסבלנות וקבלה לתוכה סוחרים שגורשו ממקומות אחרים בשל אשמת כפירה. כל זמן שהולאנד נמצאה תחת ממשלת ספרד לא יכלו האנוסים להתיישב שם. אנשי הולאנד ובראשם וויליאם מאוראנג מרדו בעול הספרדי בבקשם חופש דתי מהקתוליות. בברית אוטרכט נתאחדו שבעת המחוזות החפשיים של הולאנד ואחד מתנאי הברית גזר אסור על רדיפות דתיות. תנאי זה שמש להלכה כבסיס לזכויות בעד היהודים ואפשרה התישבותם של קבוצות דתיות שונות. בתור מדינה חדשה לא היתה להולנדיה תורשה של חוקים נגד היהודים, לפיכך נשאו האנוסים את עיניהם לארץ הזאת.

השפעת אידיאלי המרד על התהליך ההיסטורי ותנאי כניסת היהודים נמסרו לנו על ידי דוד פראנקו מינדיס, סופר הקהילה היהודית באמשטרדם, ברשימה שנכתבה בשנת 1769 א). ברשימה מסופר על נסיעתם הקשה של האנוסים ואיך הגיעו לחוף העיר אמדן בגליל פרישלאנד (באשכנז המערבית). ואלו דבריו:

„ויבואו העירה וישכרו להם הדרים ועליות... לשבת עוד... שתקנו שברי וקלקולי הספינות... וירץ הנער... ויאמר ראה קניתי אותו מהיהודי משה אורי

א) אין לנו מקורות ראשונים לכניסת היהודים מלבד ארכיון העיר. דברי מינדיס העתקתי מ„ספר דברי ימי ישראל" מאת דר. צבי גראטץ בתרגום שאול פינחס ראבינאוויץ, חלק ז', ווארשא תרנ"ט. שמה, ציון י"א, ע' 446־441, נמצאים יתר דברי מינדיס, רשימת שאר המקורות למקרה ודיון ארוך על דבר תאריך הכניסה.

הלוי וזה כתב העברי שלו. ושמעו האנשים ויתמהו... ושאלו לבעל המלון... האמת הוא ששוכנים פה יהודים? — ויען להם משנת אתקפ״ח (1588־שמ״ח) מרדו המדינות אלה בעבדות ספרד ויצא פתגם הנציבים הכוללים (געגערלשטאטען) לקרוא דרור לכל אומה ולשון ולעבוד איש איש לאלוקיו בלי מונע ומעכב [חוץ מהקאטוליקים הצריכים לעשות במחשך מעשיהם לבל ירימו ראש לשוב למשול]... ואנחנו פה שקטים ושלוים... מקיימים מצות אלקינו לעיני כל חי בפומבי, ויענו האנשים מחר בבקר נלך לביתו כי צריכים אנחנו לדבר בסוד״...

והנה דבר התשובה שקבלו מאורי הלוי:

״...רק בעיר הזאת לא יקום בנו רוח להמול לכם כי רוב יושביה וגדוליה מאמונה לוטירוס. אמנם לכו לשלום לאמשטרדם בהתקן אניותיכם כמקדם ושם נלכה אחריכם לשכון עמכם גם אנחנו גם בתינו...״

״...כבואכם העירה... שכרו לכם בית בשוק יונקר שראת (Junkerstrasse) וקשרו את תקות חוט השני בחלון בתיכם. בעוד שלשה שבועות נבוא אליכם ונמול לכם כל זכר ונלמד לכם כל חוקי האלקים ואת תורותיו... וישמחו האנשים עד למאוד... וישכרו להם בית (באמשטרדם) בכ״ב אבריל שנת אתקצ״ג (1593) ב).

היהודים גרו בעיר בלי הרשאה מהממשלה. בליל יום כפור, שנת 1597, שחל להיות ביום ראשון בערב התאספו היהודים בבית אחד להתפלל ג), לפיכך השכנים השדום לקתולים מרגלי ספרד ושלחו להגיד לשופט. השופט שלח שוטרים שתפסום. אך יעקב טיראדו, שידע לטינית, הסביר שהם יהודים ויוכלו להביא תועלת רבה למדינה. שרי המדינה נתנום להשאר. ועד שנת 1612 נתנו ליהודים לחיות על פי דתם בלי הרשאה מפורשת ד).

אין ספק שטענות טיראדו שהיהודים האנוסים יביאו אתם רכוש רב ובזה יעזרו להפרחת המסחר השפיעו בהרבה על החלטת מושלי העיר לתת ליהודים להתיישב. הולאנד היתה אז בתחילת פריחתה המסחרית הגדולה והחשיבו את הפרחת המסחר יותר מדעות האנשים. האנוסים, שהיו סוחרים, מצאו מקלט דווקא באמשטרדם לא מפני שהעיר היתה סבלנית יותר מאחרות אלא משום שהיא היתה המרכז המסחרי. לכמרים בעיר קטנה כמידלבורג היה די השפעה להפסיק כניסת היהודים מה שלא יכלו לעשות כן באמשטרדם. באמשטרדם היהודים נכנסו ראשונה ואחר כך בקשו רשות להשאר. גורם זה של רבוי תושבים (Cosmopolitanism), שבעיר גדולה אין משגיחים בחייהם הפרטיים של היהודים, משתקף מתוך מכתב מינדס. בעיר לותרנית

ב) Herbert Bloom בספרו The Economic Activities of the Jews of Amsterdam in the 17th and 18th Century, Willtamsport, 1937, p. 6 מביא ראיות מחקירתו בארכיון העיר שהתאריך 1597 כרשום בספר Grotus ''Historia Belgia''. בגרץ תרגום שפ״ר ע׳ 375 מסופר על מרים נוניס שהצילה את האנוסים מדוכס אנגלי שכבש אניתם.

ג) לפי Bloom השנה 1603 שגם אז חל יו״כ ביום ראשון בערב.

ד) על דבר בתי כנסת של היהודים עיין Jewish Encyclopedia תחת Amsterdam שפ״ר ע׳ 444. לבתי הקברות עיין Bloom p. 14-15. וגם J. E. Salo Baron, The Jewish Community, p. 253, Phila. 1942.

קטנה לא יכלו האנוסים לשוב ליהדות. בעיר כלוניסטית גדולה, שבה נמצאו אנשים מכל הסוגים לא השגיחו ביהודים בה, אפשר היה לממשלה המדינות הלאומית לקבל את היהודים כאזרחים חוץ מזה היתה הולאנדיה הארץ של ההומניסט הכי גדול ארסמוס. אידיאלי המרד וודאי השפיעו על מהלך המחשבה של המושלים. כל אלו הסבות יחד עם העובדה שלא היתה להולאנד תורשה של חוקים נגד היהודים, אפשרה השארת היהודים באמשטרדם. היהודים קיימו בה דתם באופן צנוע.

הכלווינים שבקרו שלטון הכנסיה על המדינה עמדו בראש הממשלה. הם הגבילו זכויות הרימנסטרנטים שהתנגדו להם ורצו בשלטון המדינה. הרימונסטרנטים הגישו קובלנה והצביעו על הסבלנות בנוגע ליהודים, שונאי משיחם, בזמן שמאמינים נרדפים לפיכך אסרה הממשלה ליהודים בשנת 1612 תפילה בפרהסיה. הכנסיה המשיכה להתאונן על שהיהודים שומרים על דתם בלי מפריע כעדותו של רבי אברהם בן יוסף הלוי שקבע כי „רק נחוץ שלא לפרסם ברבים שאתה שייך לדת אחרת". כך הצליחו היהודים לקיים בית כנסת ובית ספר, מלו את בניהם ושמרו את התורה.

אחר הקשיים הראשונים קבלו היהודים זכויות דתיות מלאות. בשנת 1639 נתאחדו שלושת בתי הכנסת והמושלים נתנו תוקף לתקנות הקהילה. ליהודים ניתן חופש בניהול עניניהם הפנימיים. על פי רצונם גרו ביחד ולא נגזר עליהם לשאת אות קלון בתלבושת. הם התעסקו בכל מלאכה בתחומי החיים היהודים. ויום השבת היה מכובד עד שאי אפשר היה להביא יהודי לדין בשבת.

במסחר ובמלאכת יד לא רצו הנוצרים לתת ליהודים מקום להתחרות. הלוואות יכלו לסדר רק בבורסה. בתי הספר הנמוכים היו סגורים בפניהם. בענינים חברתיים יום־יומיים נשארה מחיצה שהבדילה בין היהודים לשכניהם למשך זמן רב. ה).

את הסבלנות המוגבלת הזאת שנתפתחה בהולאנד רואים אנו מתוך הצעות גרושיוס שנתמנה יחד עם Adriaan Pauw, להציע למדינות בענין היהודים. הוא הציע שהיהודים ישארו בארץ ושיהיו להם זכויות כלקתולים, והציע ארבעים ותשעה חוקים וביניהם שלא יצטרכו בתלבושת מיוחדת שלא יוכלו להחזיק משרה ממשלתית, שלא יתחתנו בבנות הארץ, ושתנתן כניסה לאמשטרדם לשלש מאות משפחות יהודיות ולא למעלה מזה. הממשלה לא קבלה הצעותיו ונתנה רשות לכל עיר להחליט על דעת עצמה בדבר היהודים ו).

היהודים מפורטאגל פינו את הדרך לקבלת זכויות. הם היו בעלי תרבות,

ה) לדברי Hans Christian Anderson בענין זה עיין J. H. Baron, "Stars and Sand" Phila. 1944 p. 365.

ו) למאמר מפורט ראה Arthur Kuhn, "Hugo Grotius and the Emancipation of the Jews in Holland", A. J. H. S. Baltimore 1938.

התנהגו כאצילים, והיו דומים בהרבה לגולים הנוצריים. היהודים האלה שבתור אנוסים הורגלו לחיי אזרח פתחו בדרישות לאזרחיות והיו מבשרי התקופה החדשה. פרנסי הקהילה קבלו בשנת 1657 זכויות אזרח בעד היהודים, דבר ששום קהילה בזמן ההוא לא השיגה. (זהו אותו הרוח שפעם בלב היהודים הראשונים שבאו לאמריקה).

באמת קבלו היהודים בהרבה ארצות לפני כן זכויות רבות כמו באמשטרדם, אך תנאים שונים גרמו לנסיגה.

אחרי מלחמות אחדות נוכחו הכיתות הקתוליות במערב אירופה ששום צד לא ינצח, לפיכך הסכימו לחיות ביחד בשלום. מסבלנות זו שבאה מתוך הכרח צמחה סבלנות של רצון. באמשטרדם השפיעו כל הסיבות השונות לאפשר התיישבות תקינה של היהודים. התנאים הכלכליים הטובים ששררו בה והאווירה של התקדמות כללית נתנו לרעיון הסבלנות להכות שרשים בארץ הזאת לראשונה.

החופש שניתן להם היה מוגבל. בעסקים חברתיים לא התערבו שכניהם עמהם. לפיכך אין לדמות הסבלנות המוגבלת ההיא לאידיאל הסבלנות של ימינו. בימים ההם היתה אמשטרדם יחידה בסבלנותה, בזה הניחו יסוד לזכויות היהודים באמשטרדם החדשה ושטפחו מסורת של יחסים טובים בין היהודים ובין עמים אחרים.

Printed by: Twersky Bros., 1555 Macombs Road, Bronx 52, N. Y.